

**UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI**  
**FILOZOFICKÁ FAKULTA**

**OBRAZ UHORSKA V SLOVENSKEJ TLAČI**  
**(1918 – 1920)**

**DIPLOMOVÁ PRÁCA**

2283f553-33ed-4016-9788-63b84c14f68c

|                          |                             |
|--------------------------|-----------------------------|
| Študijný program:        | História                    |
| Študijný odbor:          | 7110 História               |
| Pracovisko:              | Katedra histórie            |
| Vedúci diplomovej práce: | Mgr. Alica Kurhajcová, PhD. |

BANSKÁ BYSTRICA, 2015

Bc. Anna Kozáriková

### **Čestné vyhlásenie**

„Vyhlasujem, že diplomovú prácu na tému „Obraz Uhorska v slovenskej tlači (1918 – 1920)“ som spracovala samostatne pod odborným vedením Mgr. Alice Kurhajcovej, PhD. s využitím literatúry uvedenej v zozname bibliografických odkazov.“

.....

podpis

## **Pod'akovanie**

Chcela by som sa pod'akovať všetkým, ktorí mi pomohli pri realizovaní diplomovej práce, za ich podporu a pomoc. Osobitné pod'akovanie patrí Mgr. Alici Kurhajcovej, PhD. za jej odbornú pomoc a konzultácie, ktorými mi pomohla pri spracovaní diplomovej práce.

## **ABSTRAKT**

KOZÁRIKOVÁ, Anna: Obraz Uhorska v slovenskej tlači (1918 – 1920) (Diplomová práca). Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. Filozofická fakulta. Katedra histórie. Vedúci práce: Mgr. Alica Kurhajcová, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: magister (v skratke: „Mgr.“) Banská Bystrica. 2015. 60 s.

Diplomová práca zachytáva obraz Uhorska v slovenskej dobovej tlači v období od 28. októbra 1918 do 4. júna 1920. Jej cieľom je reflektovať Uhorsko a postoj k zanikajúcemu štátnemu útvaru, či už negatívny, pozitívny alebo nestranný, a to v „neistom“ období – od vzniku Československej republiky až do podpísania Trianonskej mierovej zmluvy. Autorka diplomovej práce sleduje tento obraz v kontexte politickej, spoločenskej i kultúrnej situácie Slovákov v posledných rokoch existencie Uhorska a prvých troch rokoch v Československej republike. Predmet analýzy predstavujú články z politických, hospodársko-spoločenských a kultúrnych denníkov, týždenníkov, mesačníkov, prípadne občasníkov. Články zachytávajúce vnímanie Uhorska sú v práci rozdelené podľa ich tematického zamerania.

Pri vypracovaní témy bola použitá priama a komparatívna, ako aj kritická analýza novinových článkov. Prínos diplomovej práce spočíva v zachytení obrazu, aký o zanikajúcom Uhorsku vytvárala slovenská dobová tlač vo vtedajšom verejnom diskurze.

Kľúčové slová: obraz Uhorska, slovenská tlač, Slováci, vznik ČSR,

## **ABSTRACT**

KOZÁRIKOVÁ, Anna: Image of Hungary in Slovak press (1918 – 1920) (Diploma thesis). Matej Bel University, Banská Bystrica. Faculty of Arts. Department of History. Thesis supervisor: Mgr. Alica Kurhajcová, PhD. Academic degree: Magister (abbrv.: „Mgr.“) Banská Bystrica. 2015. 60 p.

The thesis captures image of Hungary in Slovak contemporary press during the period from 28<sup>th</sup> October 1918 until 4<sup>th</sup> June 1920. The goal of the thesis is to capture the reflection of Hungary and the stance negative, positive, or neutral against a dissolving country in the uncertain period from establishment of Czechoslovakia until the signing of Treaty of Trianon. The author of this thesis follows the political, social and cultural situation of Slovaks during the last years of existence Hungary and first three years of Czechoslovakia. The subject of analysis of the thesis are articles from political, economic and social as well as cultural journals printed on a daily, weekly, monthly and irregular basis. The articles which capture the impression of Hungary are separated according to their thematic focus.

Direct and comparative methods were applied in elaboration of the thesis during the stages of sourcing the articles and their kritical analysis. The asset of the thesis lies in delineating an image of dissolving Hungary as created by contemporary Slovak press in then public discourse.

Keywords: image of Hungary, slovak press, Slovaks, establishment of Czechoslovakia

## **PREDHOVOR**

Rozpadom Rakúsko-Uhorskej monarchie vznikli na mape Európy nové nástupnícke štáty, jedným z nich bola aj Československá republika. Kultúrny a politický rozvoj slovenského národa počas existencie Uhorska bol značne obmedzený. Vznikom nového štátneho útvaru dostali Slováci šancu podieľať sa na demokratizácii spoločenského života. Jedným z prínosov nového spoločensko-politického usporiadania bol aj rozmach nových periodík.

Na stránkach dobovej tlače autori jednotlivých článkov neprinášali len zachytenie vtedajšej kultúrno-spoločenskej a politickej situácie, ale mnohokrát ju porovnávali s prechádzajúcim postavením Slovákov v zaniknutom štáte. Jednotlivé udalosti odohrávajúce sa v prvých mesiacoch novej republiky mali výrazný vplyv na vytvorenie nového historického obrazu o Uhorsku.

Cieľom diplomovej práce bola analýza jednotlivých článkov, ktoré boli publikované v tom čase v slovenských dobových periodikách a zhodnotenie vnímania Uhorska z rôznych uhlov pohľadu. Práca má za úlohu zachytiť postoj, či už negatívny, pozitívny alebo nestranný, jednotlivých autorov článkov na život Slovákov v Uhorsku a ich porovnanie nových podmienok, ktoré nastali vznikom Československej republiky s pohľadom do minulosti.

## OBSAH

|                                                                                                               |    |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| ÚVOD.....                                                                                                     | 8  |
| 1 CHARAKTERISTIKA SLOVENSKEJ KULTÚRY A POLITIKY V POSLEDNÝCH ROKOCH EXISTENCIE UHORSKA A PRI VZNIKU ČSR ..... | 10 |
| 1.1 Odraz zániku Uhorska v slovenskej kultúre.....                                                            | 10 |
| 1.2 Odraz zániku Uhorska v slovenskej politike.....                                                           | 12 |
| 2 PREZENTÁCIA UHORSKA V KONTEXTE KLÚČOVÝCH UDALOSTÍ ROKOV 1918 – 1920 .....                                   | 17 |
| 2.1 Reakcie na vznik ČSR .....                                                                                | 17 |
| 2.2 Okupácia časti Slovenska maďarskými vojskami .....                                                        | 22 |
| 2.3 Výročie vzniku ČSR .....                                                                                  | 24 |
| 2.4 Voľby v apríli 1920 .....                                                                                 | 27 |
| 2.5 Podpísanie Trianonskej mierovej zmluvy.....                                                               | 30 |
| 3 PREZENTÁCIA UHORSKA V KONTEXTE PREHODNOCOVANIA MINULOSTI SLOVÁKOV V ŇOM.....                                | 32 |
| 3.1 Obraz dejín Uhorska a života Slovákov v ňom.....                                                          | 32 |
| 3.2 Obraz uhorského školstva .....                                                                            | 41 |
| 3.3 Obraz slovenskej kultúry v Uhorsku .....                                                                  | 46 |
| 3.4 Obraz uhorského hospodárstva .....                                                                        | 47 |
| 3.5 Obraz Uhorska cez osudy osobností.....                                                                    | 50 |
| 3.6 Obraz Uhorska v rámci porovnávania minulosti i ideami o budúcnosti Slovákov                               | 53 |
| ZÁVER.....                                                                                                    | 56 |
| ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV .....                                                                         | 58 |

## ÚVOD

Situácia Slovákov ako národa sa zánikom Uhorska definitívne zmenila. V Uhorsku, kde neboli vnímaní ako samostatný národ, nemali vhodné podmienky na rozvoj svojho národného života. Zmena však nastala po prvej svetovej vojne, keď snažením domáceho a zahraničného odboja vznikla Československá republika. V politickej i kultúrnej oblasti zažili Slováci dovtedy nevídaný rozvoj. Avšak prvé roky v novej republike boli rokmi neistými, čo spôsobovali neustále snahy Maďarska o opätovné pripojenie územia Slovenska. To všetko sa odzrkadľovalo aj v slovenskej periodickej tlači.

Slovenská periodická tlač v prvých rokoch po vzniku ČSR zaznamenala dosiaľ nepoznaný rozmach. Niektoré slovenské periodiká, ktoré existovali ešte pred prvou svetovou vojnou, pokračovali vo svojej činnosti aj po vzniku novej republiky, iné naproti tomu zanikli. Prevažný počet periodík vychádzajúcich v rokoch 1918 – 1920 však bol úplne nový; ich vydávanie začalo až po skončení vojny. Vzniknuté periodiká boli tlačovými orgánmi jednotlivých politických strán, no rovnako to boli odborové, kultúrne, hospodárske či vzdelávacie časopisy.

Situácia v slovenskej žurnalistike po vzniku Československej republiky je predmetom publikácie Jozefa Darma.<sup>1</sup> Priblíženie jej vývoja nachádzame aj v kapitolách syntéz venujúcich sa medzivojnovému obdobiu v Československej republike. Aj situácia v politike a kultúre v novovzniknutom štáte je predmetom v práci spomenutých syntéz, ako aj mnohých vedeckých štúdií; napr. kreovanie Československa, úlohu a postavenie Slovenska v tomto procese mapuje štúdia Natálie Krajčovičovej o začleňovaní Slovenska do politického systému ČSR.<sup>2</sup> Odras zániku Uhorska a vzniku ČSR v českej a slovenskej knižnej spisbe dvadsiatych rokov je predmetom štúdie Petra Švorca.<sup>3</sup> Učebnice dejepisu z rokov 1918 – 1938 využila ako prameň skúmania Elizabeth Bakke, ktorá v nich hľadala obraz čechoslovakizmu.<sup>4</sup>

Materiál potrebný k spracovaniu diplomovej práce sme čerpali priamo z prístupnej, po slovensky písanej, dobovej tlače, dostupnej buď fyzicky, alebo na mikrofílmoch. Nepodarilo sa nám obsiahnuť všetky slovenské periodiká vychádzajúce počas sledovaného

---

<sup>1</sup> DARMO, Jozef: *Slovenská žurnalistika 2*. Martin : Matica slovenská, 1966. 576 s.

<sup>2</sup> KRAJČOVIČOVÁ, Natália: Začleňovanie Slovenska do politického systému prvej ČSR. In: *Studia Historica Nitriensis*, 1995, roč. 3. s. 87 – 95.

<sup>3</sup> ŠVORC, Peter: Vznik ČSR a jeho odraz v českej a slovenskej spisbe dvadsiatych rokov. In: *Acta facultatis philosophicae universitatis Šafarikanae*, 1994, roč. 3. s. 135 – 152.

<sup>4</sup> BAKKE, Elizabeth: Čechoslovakizmus v školských učebniciach. In: *Historický časopis*, 1999, roč. 47. s. 223 – 253.

obdobia. Hlavnou príčinou bola nedostupnosť niektorých ročníkov periodík kvôli ich trvalému poškodeniu, prípadne z dôvodu, že niektoré periodiká sú prístupné len v Slovenskej národnej knižnici v Martine, ktorá je od 1. júla 2014 až do konca júna 2015 pre verejnosť uzatvorená.

Cieľom diplomovej práce je analýza jednotlivých príspevkov v slovenskej dobovej tlači, pričom zámerom je sledovať aký obraz sa v nich o Uhorsku vytváral. Sledujeme tiež postoj autorov (kladný, záporný, alebo nestranný) v analyzovaných článkoch k zanikajúcemu štátnemu útvaru a k prípadnej možnosti návratu Slovákov do obnoveného Uhorska. Analýza jednotlivých článkov je na mnohých miestach doplnená o ich citáciu, v snahe o priblíženie autentickej výpovede autora článku a jeho lepšie pochopenie.

Diplomovú prácu sme rozdelili do troch častí. Prvá kapitola je venovaná politickej a kultúrnej situácii Slovákov v poslednom polstoročí existencie Uhorska a prvých rokoch ČSR. Ako prvú približujeme kultúrnu situáciu, a medzi iným aj inštitúcie, ktoré Slovákom pomáhali pri rozvíjaní ich národného života. Kultúrne rozpoloženie vtedajšieho Slovenska dokresľuje aj stav školstva, žurnalistiky či vedy pred a po zániku Uhorska, pričom sa snažíme zachytiť zmenu, ktorá po vzniku ČSR nastala. Ako ďalšiu zobrazujeme politickú situáciu Slovákov a jej premeny v kontexte prechodu z jedného štátneho útvaru do druhého.

Druhá kapitola obsahuje analýzu článkov, ktoré reflektujú obraz Uhorska z pohľadu dôležitých historických udalostí prvých rokov existencie novej republiky ako napríklad vznik ČSR, okupácia časti Slovenska maďarskými vojskami alebo voľby v apríli 1920. Pri každej z týchto udalostí, ktoré ovplyvňovali dianie v novokreujúcom sa štáte, sa písalo i o Uhorsku a pohľade naň.

Tretia, posledná kapitola je vnútorne členená podľa zamerania jednotlivých analyzovaných článkov, ktoré prehodnocovali minulosť. Jednotlivé podkapitoly sú venované článkom, ktorých spoločnou charakteristikou je ich podobné tematické zameranie, ako napríklad obraz školstva v Uhorsku, život Slovákov v Uhorsku, alebo obraz dejín Uhorska.

Pri písaní diplomovej práce boli využité rôzne metódy bádania. Priamou metódou sme skúmali dobové slovenské periodiká, z ktorých sme vybrali články zobrazujúce Uhorsko a jeho dejiny, alebo pohľad naň. Články sme analyzovali a syntézou rozdelili do jednotlivých kapitol a podkapitol podľa ich tematickej príslušnosti. V prípade článkov s rovnakou tematikou sme ich navzájom komparovali.

# 1 CHARAKTERISTIKA SLOVENSKEJ KULTÚRY A POLITIKY V POSLEDNÝCH ROKOCH EXISTENCIE UHORSKA A PRI VZNIKU ČSR

## 1.1 Odraz zániku Uhorska v slovenskej kultúre

Vznik Československej republiky (ďalej len ČSR) v októbri 1918 znamenal pre slovenský národ významný zvrat, keďže slovenská spoločnosť začala prechádzať dynamickým politickým, civilizačným a aj kultúrnym vývinom. V Uhorsku bol slovenský národ pod politickou hegemoniou uhorsko-maďarskej politickej elity, naopak po vzniku ČSR sa mohol rozvíjať na princípe parlamentnej demokracie, čím jeho občania mohli využívať rozsiahle občianske, politické a sociálne práva. Nové prostredie vytvorilo pre Slovákov priaznivé podmienky pre rozvoj ich národnej kultúry, školstva a na ich doformovanie sa na moderný národ.

Posledné polstoročie Slovákov v Uhorsku sa nieslo v znamení potláčania ich národnostných práv, silnejúcej maďarizácie a celkovom marení ich politického snaženia. To všetko sa odrážalo aj v slovenskej kultúre, ktorá bol a v tom období úzko prepojená s politickým životom Slovákov. Totiž slovenskú politiku v Uhorsku do roku 1918 zastupovala v prvom rade kultúrna sféra, najmä kultúrne inštitúcie a žurnalistika. Slovenská kultúra tak nahrádzala politické aktivity Slovákov či už v oblasti personálnej alebo programotvornej.<sup>5</sup> V tejto podkapitole sa pokúsime najskôr o stručný exkurz do podmienok slovenskej kultúry na konci 19. a začiatku 20. storočia.

Oklieštené možnosti slovenských politických aktivít v období dualizmu urobili práve z kultúry oblasť, kde sa najväčšmi mohol prejaviť odpor voči maďarizácii. Kultúra sa pokladala za prostriedok boja na udržanie národnej existencie – stala sa symbolom národného života. Demonštráciou stále „živého“ kultúrneho života Slovákov boli napríklad každoročne sa konajúce augustové slávnosti v Turčianskom Sv. Martine, ako pamiatka na založenie Matice slovenskej, dokonca aj po jej zrušení v roku 1875.

Od zavretia Matice slovenskej, ktorá bola jedinou celonárodnou kultúrnou, osvetovou a vedeckou inštitúciou Slovákov, nemala slovenská kultúra svoje celonárodné pôsobisko. Iné spolky ako napríklad Spolok sv. Vojtecha, Muzeálna slovenská spoločnosť alebo spolok Živena pôsobili až do zániku Uhorska a plynule prešli do nových

---

<sup>5</sup> KAMENEC, Ivan: *Spoločnosť – politika – historiografia*. Bratislava: Historický ústav SAV, 2009. s. 93.

povojnových podmienok. Regionálne a mestské múzeá, spolky alebo divadlá taktiež pokračovali vo svojej činnosti v novej republike. Práve regionálne spolky, aj keď zväčša nepolitického charakteru, a divadlá na konci 19. storočia pomohli pri rozvíjaní národnej aktivity, šírení národných myšlienok a prehlbovaní národnej uvedomelosti aj medzi najširšími spoločenskými vrstvami, robotníkmi i roľníkmi.<sup>6</sup> Okrem spolkov, ktoré plynule prešli zo starého do nového štátneho útvaru, začali v ČSR vznikať taktiež nové spolky. Obyvatelia ČSR začali využívať nové slobody, ktoré dostali vďaka parlamentnej demokracii. A práve jednou z jej výhod bola aj možnosť zakladať spolky, napr. študentské, umelecké a aj rôzne záujmové spolky.<sup>7</sup>

Do nového štátneho útvaru však Slováci vstúpili bez inštitucionálneho zázemia, v rámci ktorého by existoval vedecký život. Zlepšenie nastalo roku 1919, keď bola obnovená Matica slovenská a v rámci nej bol ako prvý utvorený jazykovedný odbor, a postupne aj odbor historický, národopisný a umelecký. Organizácie Matice slovenskej sa v mestách a na dedinách stali centrami miestneho kultúrneho a spoločenského života.

Podobná situácia bola aj v oblasti školstva. Na dnešnom území Slovenka sa síce na prelome 19. a 20. storočia nachádzala sieť škôl, ale vďaka silnejúcej maďarizácii a následných apponyiovských školských zákonoch bola negramotnosť medzi slovenskými deťmi citeľná. V Hornom Uhorsku, teda dnešnom Slovensku, sa len na 9 % ľudových škôl vyučovalo aj v slovenskom jazyku. Nehovoriac o tom, že na vyšších stupňoch škôl bola slovenčina vynechaná z vyučovacieho procesu úplne. Po vzniku ČSR sa teda ukázala potreba vybudovať slovenské školstvo; na tom sa podieľali českí učitelia, keďže tých slovenských bolo ešte v prvých rokoch po vzniku republiky veľmi málo.<sup>8</sup> Školský systém sa teda po roku 1918 unifikoval, poslovenčoval a aj demokratizoval, čo nakoniec viedlo v roku 1919 k založeniu Univerzity Jana Amosa Komenského v Bratislave, ktorá bola v tom čase jedinou vysokou školou na Slovensku.

Do sféry kultúry patrí taktiež žurnalistika, ktorá na území dnešného Slovenka existovala už aj v období Uhorska. Na prelome storočí sa na slovenskom území rozvíjala aj slovenská regionálna tlač, napr. *Považské noviny*, *Liptovsko-Oravské noviny* a *Zvolenské noviny*. Niektoré časopisy, resp. noviny kontinuálne alebo s menšou prestávkou prežili zmenu politického systému, iné zanikli a samozrejme mnohé vznikli spolu s novou

---

<sup>6</sup> FERENČUHOVÁ, Bohumila – ZEMKO, Milan: *V medzivojnovom Československu 1918-1939*. Bratislava, 2012. s. 153.

<sup>7</sup> ROGULOVÁ, Jaroslava a kol.: *Od osmičky k osmičke. Premeny slovenskej spoločnosti v rokoch 1918-1938*. Bratislava, 2009. s. 93

<sup>8</sup> MAGDOLENOVÁ, Anna: Slovenské školstvo v prvých poprevratových rokoch. In: *Historický časopis*, roč. 29, 1981, s. 482 – 483.

republikou. Medzi tie, ktoré vychádzali ešte v Uhorsku a pokračovali aj v ČSR, patrili napríklad *Národné noviny*, *Slovenské ľudové noviny*, *Robotnícke noviny*, *Slovenský týždenník*, kultúrne orientované *Slovenské pohľady*, či *Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti* a mnohé ďalšie. Okrem periodík vychádzali aj edície z oblasti hospodárstva, náboženstva a morálky za účelom vzdelávania širokých ľudových vrstiev. Na vydávanie vedeckých prác nemali slovenskí autori v období uhorsko-maďarskej politickej hegemonie finančné prostriedky a tak priestor na ich publikovanie poskytovali periodiká. Boli to najmä *Slovenské pohľady*, ktoré na svojich stránkach uverejňovali články z rôznych oblastí vedeckého života.<sup>9</sup>

Slovenskú žurnalistiku po roku 1918 charakterizoval Jozef Darmo nasledovne: „Špecifickosťou vývoja slovenskej žurnalistiky v rokoch 1918-1938 bolo, že vydavateľmi novín a časopisov neboli súkromno-podnikateľské kruhy (ako pri západoeurópskej tlači), ale politické strany, spolky, spoločenské organizácie. Spôsobili to špecifické historické podmienky utvárania politického života na Slovensku v podmienkach Rakúsko-uhorskej monarchie.“<sup>10</sup>

Medzivojnová tlač na Slovensku sa oproti predvojnovovej situácii mimoriadne rozrástla. Periodiká sa stali priestorom, kde bolo znázornené pestré názorovo diferencované prúdenie v slovenskej spoločnosti, ale aj politike.<sup>11</sup>

Kultúra na Slovensku, vo svojom najširšom zmysle slova, ako súhrn hodnôt, a ich foriem, prejavov, funkcií a inštitúcií, sa začala po vojne dynamicky vyvíjať a zásadne meniť. Bolo to najmä vďaka novým demokratickým podmienkam, ktoré v ČSR zavládli.

## 1.2 Odras zániku Uhorska v slovenskej politike

Prvá svetová vojna predstavovala pre slovenský národ zlom v ich dovtedajšom živote.

Všetky dovtedajšie snahy o vymanenie sa spod uhorsko-maďarskej nadvlády začali na konci vojny vyzeráť čoraz reálnejšie. Avšak snahu o politickú autonómiu slovenského národa vyvinuli slovenskí politici ešte pred vypuknutím prvej svetovej vojny.

Zápas Slovákov o ich národnostné práva bol ešte na konci 19. storočia márný. V tomto ťaživom ovzduší im pomáhala spolupráca s čelnými predstaviteľmi mladej generácie českého národa, ktorá sa začala sa prehlbovať práve na prelome 19. a 20.

<sup>9</sup> RUTTKAY, Fraňo: *Dějiny žurnalistiky. II. díl Slovenský periodický tisk do roku 1918*. Praha, 1984. s. 129.

<sup>10</sup> DARMO, Jozef: *Slovenská žurnalistika 2*. Martin, 1966. s. 11 – 12.

<sup>11</sup> ROGULOVÁ, Jaroslava: *Od osmičky k osmičke...*, s. 95.

storočia. Zo strany Slovákov vychádzala snaha o spoluprácu najmä z mladšej generácie mimomartinských politikov, liberálnych kruhov hlasistov, ako napr. Fedor Houdek, Fedor Jesenský či Milan Hodža. Na českej strane to boli predovšetkým významní mladočeskí politici, vydavatelia a redaktori *Národných listov*. Vznikom spolkov Detvan a Československej jednoty sa zblížili najskôr kultúrne, ale časom aj politicky. Najmä Československá jednota sa stala hlavnou organizátorkou československej spolupráce, keď práve vďaka nej sa od roku 1908 začali pravidelne v moravskom meste Luhačovice konať stretnutia českých a slovenských politických predstaviteľov.<sup>12</sup>

Slovenská politika na prelome storočí mala skôr defenzívny charakter. Slovenská národná strana (ďalej SNS), ako hlavná predstaviteľka politiky slovenskej národnosti v Uhorsku vyhlásila na konci 19. storočia volebnú pasivitu, ako reakciu na neúspech vo voľbách do uhorského snemu v roku 1881. V tomto období sa členovia strany zamerali na kultúrnu a hospodársku oblasť, svoje názory prejavovali prostredníctvom publicistiky. Od začiatku 90. rokov 19. storočia začala SNS rozvíjať kontakty s ďalšími národnosťami v Uhorsku a to s národnými stranami Rumunov a Srbov. Začiatok 20. storočia znamenal pre ňu opätovnú snahu dostať sa do uhorského snemu, čo sa jej aj roku 1906 podarilo, keď sa dostalo do snemu sedem poslancov. Ich volebný program vyzdvihoval princíp národnej, kultúrnej a politickej rovnoprávnosti jednotlivých národov v Uhorsku, pričom ale rešpektoval jednotu a integritu Uhorska. Do politického diania vstúpilo roku 1909 liberálne orientované zoskupenie okolo časopisu *Prúdy*. Toto zoskupenie nadviazalo na hlasistické hnutie, ktoré pôsobilo v rokoch 1898 až 1904. Prúdisti otvorene vyhlásili nespokojnosť s politikou SNS, najmä s jej nízkou akcieschopnosťou, časť z nich sa prikláňala ku koncepcii československej národnej jednoty. Po neúspechu vo voľbách roku 1910 nadviazala SNS oficiálne kontakty s Československou jednotou v Prahe, čo znamenalo oživenie myšlienok na politickú spoluprácu Slovákov a Čechov. V poslednom predvojnovom programe SNS z roku 1913 už figurovala myšlienka Slovenského Okolia ako autonómneho politického celku v Uhorsku. V prvých mesiacoch vojny vyhlásila SNS zastavenie činnosti a až od roku 1917 sa aktivizovali jednotlivé skupiny činiteľov strany, s tým že roku 1918 prijali rozhodnutie, ktorým sa postavili za vznik spoločného štátu Slovákov a Čechov.<sup>13</sup>

Prvá svetová vojna sa teda ukázala ako významný medzník pre slovenský národ. Slovenskí politici si už od jej začiatku uvedomovali, že vojna môže rozhodnúť o osude

<sup>12</sup> KOVÁČ, Dušan: *Dejiny Slovenska*. Praha, 1998. s. 148.

<sup>13</sup> LIPTÁK, Ľubomír: *Politické strany na Slovensku 1860 - 1989*. Bratislava, 1992. s. 40 – 47.

Slovákov. V domácom prostredí to spočiatku bolo o politickej pasivite, ktorou sa slovenskí politici chránili pred zásahmi zo strany vládnej moci. Zmena u nich nastala od polovice roku 1918, keď sa začali verejne hlásiť k myšlienke spoločného štátu Čechov a Slovákov. V tomto období došlo tiež k spojeniu domáceho a zahraničného československého odboja, pričom ten druhý bol aktívny už od začiatku vojny. Už roku 1915 Tomáš Garrigue Masaryk vypracoval program vytvorenia česko-slovenského štátu a ešte v tom istom roku ho začali podporovať českí i slovenskí krajanovia v Spojených štátoch amerických. Zámerom zahraničného odboja bolo tiež nakloniť si dohodových politikov a presadiť u nich myšlienku rozpadu Rakúsko-Uhorska a tým uvoľniť cestu vzniku ČSR. Všetky snahy domáceho aj zahraničného odboja viedli ku vzniku ČSR 30. októbra 1918, keď slovenský národ skončil existenciu v Uhorsku a začínal svoju púť v novej republike na úplne nových princípoch a v iných podmienkach ako doteraz.<sup>14</sup>

Nasledujúce takmer dva roky však neznamenal pre Slovákov pokojný rozvoj v novom štáte, keďže novovzniknuté Maďarsko sa stále držalo myšlienky obnovy starého Uhorska a nárokovalo si na územie Slovenska v novovzniknutom Československu.

Ako možno teda charakterizovať politickú situáciu na Slovensku od vyhlásenia Československa až do uzavretia Trianonskej zmluvy?

Od roku 1918 neprebíhal politický vývoj v celej ČSR rovnako. Rakúska vláda totiž prijala rozpad monarchie ako definitívny fakt, na Slovensku sa udiala opačná situácia. Dňa 31. októbra 1918 vznikala v Maďarsku nová vláda na čele s grófom Mihályom Károlyim, ktorá sa snažila udržať Slovensko vo svojej mocenskej sfére. Svoje presvedčenie Károlyi napísal aj v telegrame Slovenskej národnej rade: „*Chceme však povedať, že podľa nášho presvedčenia a svätej viery slovenský a maďarský ľud sú na seba odkázané a že v priateľskej dohode a bratskej spolupráci musíme hľadať podmienky krajšej budúcnosti a zábezpeku lepšieho života*“<sup>15</sup> Odpoveď grófovi Károlyimu za Slovenskú národnú radu skoncipoval Milan Hodža : „*Zo srdca želáme, aby maďarský národ v spolku slobodných národov zaujal to miesto, ktoré mu podľa jeho kultúrnej ceny a podľa jeho demokratických cností patrí. Slobodný česko-slovenský národ chce byť dobrým susedom a bratom maďarského národa.*“<sup>16</sup>

Maďarské vládnuce kruhy však naďalej zastávali názor, že o osude Slovenska rozhodne to, komu sa skôr podarí politicky a vojensky ovládnuť slovenské územie.

<sup>14</sup> KOVÁČ, Dušan: *Dejiny Slovenska...*, s. 162 – 179.

<sup>15</sup> BEŇKO, Ján a kol.: *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II.* Bratislava, 1998. s. 35 – 36.

<sup>16</sup> BEŇKO, Ján a kol.: *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II...*, s. 37.

Československo, ako spojenecký a Dohodou uznaný štát, však na túto situáciu zareagovalo rýchlo, keď od januára 1919 obsadilo slovenské územie domácim československým vojskom.<sup>17</sup>

Nová hrozba sa objavila na jar 1919, keď bol v Maďarsku nastolený komunistický režim. Stalo sa to po tom, čo Károlyi odovzdal vládu socialistom a tí sa následne v marci 1919 spojili s komunistami, ktorí prevzali vládu. Povereníkom pre zahraničné veci sa stal Béla Kun, ktorý si za cieľ stanovil obnovenie predvojnových hraníc v oblasti Karpát. Maďarská červená armáda zaútočila na Slovensko a jej vrcholným činom bolo vyhlásenie Slovenskej republiky rád v Prešove. Jej existencia bola však krátka a už 24. júna 1919 maďarská Červená armáda opustila slovenské územie.<sup>18</sup>

Odchodom vojsk Maďarskej republiky rád sa vytvorilo priaznivé ovzdušie na rozprúdenie politického života na Slovensku. Začali sa konať verejné politické zhromaždenia, čo viedlo k zakladaniu nových politických strán (aj menšinových, alebo židovských).<sup>19</sup>

Mierová zmluva s Maďarskom bola podpísaná až rok po ukončení hlavného rokovania parížskej mierovej konferencie, čo zapríčinila situácia v Maďarsku a maďarské politické taktizovanie. Zmluva potvrdzovala zánik habsburskej monarchie a Uhorska, uznala vznik Maďarska, čím ho zbavila nadvlády nad nemaďarskými národmi a národnosťami mimo jeho hraníc. Zmluva taktiež deklarovala vyčlenenie Slovenska zo zaniknutého Uhorska a upresnila jeho hranice s Maďarskom.<sup>20</sup>

Prvá svetová vojna zastihla slovenské politické strany v stave, keď si dokončovali svoje programy, budovali si stálejšiu organizačnú sieť, či niektoré mali už za sebou spoluprácu s maďarskými skupinami a stranami iných nemaďarských národov Uhorska. Vo svojom politickom programe bojovali najmä za najelementárnejšie demokratické a národné práva. Vznik ČSR a hlavne fakt, že stála na princípoch parlamentnej demokracie a republikánskej formy vlády, zapríčinil dovtedy nevídaný nárast politických strán na Slovensku.<sup>21</sup>

K politickým stranám, ktoré podporovali Československý štát a demokraciu patrili Slovenská národná strana, Slovenská ľudová strana, Československá sociálna demokracia

---

<sup>17</sup> ŠVORC, Peter: Prouhorské integračné snahy na území Slovenska na konci roku 1918. In: *Historický časopis*, roč. 47, 1999, s. 52 – 54.

<sup>18</sup> MICHELA, Miroslav: Plány slovenskej autonómie v politike Maďarska 1918 – 1920. In: *Historický časopis*, roč. 57, 2009, s. 278 – 279.

<sup>19</sup> FERENČUHOVÁ, Bohumila – ZEMKO, Milan: *V medzivojnovom Československu 1918 – 1939...*, s. 50.

<sup>20</sup> BEŇKO, Ján: *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II...*, s. 116 – 123.

<sup>21</sup> LIPTÁK, Ľubomír: *Politické strany na Slovensku 1860 – 1989...*, s. 23.

na Slovensku a Československá národná demokracia. O budovanie kresťansko-demokratického štátu sa usilovala Československá strana lidová. Zájmy robotníkov a roľníkov zastávali Agrárna strana, Československá sociálnodemokratická strana robotnícka a Československá strana národno-socialistická. Zástupcov maďarskej menšiny a opozíciu voči tým slovenským tvorili Krajinská kresťansko-socialistická strana, Krajinská maďarská strana maloroľníkov a poľnohospodárov, Maďarská národná strana a Maďarsko-nemecká sociálno-demokratická strana. V tomto období existovala na Slovensku aj strana židovskej menšiny Poale-Zion.<sup>22</sup>

---

<sup>22</sup> LIPTÁK, Ľubomír: *Politické strany na Slovensku 1860 – 1989...*, s. 105 – 211.

## 2 PREZENTÁCIA UHORSKA V KONTEXTE KĹÚČOVÝCH UDALOSTÍ ROKOV 1918 – 1920

Reakcie na zánik Uhorska a vznik nového spoločného štátu Slovákov a Čechov sa začali v niektorých slovenských periodikách objavovať ihneď v nasledujúcich dňoch po jeho vyhlásení. Boli to predovšetkým články s neskrývajúcim nadšením zo vzniku ČSR a zo zániku Rakúsko-Uhorska. V sledovanom období, teda od 28. októbra 1918 do 4. júna 1920 sa v slovenských novinách a časopisoch objavilo nemálo článkov, ktoré sa venovali tematike Uhorska. Sledované obdobie ohraničuje vznik ČSR a podpísanie Trianonskej zmluvy, a to z dôvodu zachytenia nálad a názorov na Uhorsko v slovenskej kultúre v tomto „neistom“ období. Články v novinách a časopisoch, ktoré vytvárali obraz o rozpadnutom Uhorsku boli obsahovo rôznorodé. Ich autori v nich narážali na politiku bývalého Uhorska i na postavenie a situáciu Slovákov v ňom. Jednotlivé príspevky z sú v nasledujúcich podkapitolách zoskupené do tematických celkov, podľa toho, na akú udalosť viazanú na isté časové obdobie reagovali.

### 2.1 Reakcie na vznik ČSR

Takmer všetky, v čase vzniku ČSR vychádzajúce slovenské noviny, alebo časopisy zareagovali na rozpad Uhorska a následný vznik nového štátu. Väčšina príspevkov sa k tejto udalosti stavala veľmi pozitívne, našli sa však aj skeptickejšie články. Medzi prvými na vznik ČSR odpovedal *Slovenský týždenník*, orgán radikálneho krídla SNS, vychádzajúci raz do týždňa v Budapeštianskom nakladateľskom spolku. Dňa 1. novembra 1918 na svojich stránkach opísal udalosti z posledných dní takto:

*„Svobodná slovenská domovina. Srdce prekypuje, netušené city slovenského človeka...Ale ak kedy tak práve v tejto chvíli je treba zachovať kludnú myseľ...Slovenská naša vlasť bude vlasťou svobodných ľudí, vlasťou pokroku mravného a hospodárskeho. My ľutujeme, že v Rakúsko-Uhorsku vládly také vrstvy, ktoré miliónom ľudí dali hynúť, len aby si zachovali nadvládu nad národmi inými.“*<sup>23</sup>

Svoju radosť nad vznikom ČSR prejavil v *Národných novinách*, tlačovom orgáne SNS, aj Vavro Šrobár, ktorý sa čitateľom prihovril prostredníctvom úvodníka z 5. novembra 1918 nasledovne:

---

<sup>23</sup> Rakúsko-Uhorsko uznáva Československý štát. In: *Slovenský týždenník*, XVI, 1918, č. 44, s. 1

*„Nikto, ani ľudská pamäť, ani písané dejiny nemôžu povedať, akým bol Slovák, keď bol slobodný: lebo slobodným nie je už od tisíc rokov. Slovák od tisíc rokov nezažil slobody. [...] Dnes si už slobodné, Slovensko moje! Od tisíc rokov prvý raz smieš zvolať plným hlasom, krikom: slobodienka zlatá – moja si! Nemusíš sa viacej báť, že ťa vrah za krk ulapí, ústa pridlávi, na zem zvalí, do pút okuje!“<sup>24</sup>*

Motív tisícročného útlaku Slovákov v Uhorsku sa v príspevkoch opakoval veľmi často. Je tomu tak aj v príhovore predstaviteľov Československej vlády uverejneného v *Slovenskom týždenníku*.: „*Bratia! Československá vláda Vám odkazuje: do doby, ktorá sa chvatne blíži a ktorá zabezpečí zaslúženú svobodu od tisíc liet potláčanému slovenskému ľudu. Sotrvajte s pevnou myslou a v istote! Hodina úplného nášho ovobodenia blíži sa rýchle a neodvratne.*“<sup>25</sup>

Dočasná vláda v Skalici vyjadrila názor prostredníctvom svojich novín *Sloboda* a varovala pred maďarskou snahou o opätovné nastolenie moci:

*„Padlo slovenské otroctvo. Všetci to vieme a cítime. Neni v moci našich nepriateľov, aby nám viac škodili v otvorenom boji. [...] Posvietime si lepšie na tento odporný maďarský hmyz, ktorý žil po tisíc rokov z našej krve. Čo chcú Maďari docieľiť? Chcú nám dať slobodu, slovenskú samosprávu. Oni dobre vedia, že nemáme toľko svojich vzdelaných ľudí, svojich úradníkov, ktorí by prevzali verejnú správu. A tak keď sa zriekneme Čechov, zasadnú do správy zase bývalí maďarskí úradníci. Všetko by zostalo po starom. Stávali a liehali by sme zase pod žandárskym bodákom a bič by nám šustel zas okolo uší.“<sup>26</sup>*

Medzi niektorými obyvateľmi sa však radosť a spokojnosť so vznikom ČSR neprejavovala. Práve naopak, nový štát mal od svojho vzniku aj mnoho neprajníkov. Tí podporovali nevyriešené problémy vo vzťahu medzi Čechmi a Slovákmi, čím sa snažili ovplyvniť mnohých občanov ČSR. Pod nevyriešenými problémami si môžeme predstaviť predovšetkým jazykovú otázku, čiže akým jazykom sa bude hovoriť na úradoch a na školách na území Slovenska. Práve na slovenské školy prichádzali českí učitelia ako pomoc pri budovaní nového slovenského školského systému. Najmä tým nerozhodným a váhajúcim občanom sa prihovoriť autor článku v *Slovenskom denníku*, v tlačovom fóre Slovenskej národnej rady, keď podotkol, že ČSR nechce byť druhým Uhorskom:

<sup>24</sup> ŠROBÁR, Vavro: Slobodné Slovensko. In: *Národné noviny*, XLIX., 1918, č. 130, s. 1

<sup>25</sup> BELLA, M., KRAMÁŘ, J., ŠROBÁR, V.: Bratom Slovákom!. In: *Slovenský týždenník*, XVI., 1918, č. 49, s. 1

<sup>26</sup> K.J.: Maďarské nástrahy. In: *Sloboda*, I., 1918, č. 11, s. 1

„Československo ako štátny útvar neznamená to, že na Slovensku všetky inštitúcie, školy atď. budú počesťené a tak že Slovensko očakáva rovnaký osud ako malo za maďarskej hegemonie, ale znamená hospodárske a kultúrne pozdvihnutie zúboženého Slovenska s bratskou pomocou Čechov.“<sup>27</sup>

Vianoce roku 1918 predstavovali prvé Vianoce Čechov a Slovákov v spoločnom štáte. A aj pri tejto príležitosti autori jednotlivých článkov poukázali na symboliku prvých sviatkov pokoja po tisícich rokoch, ktoré môžu sláviť v pokoji a slobode.<sup>28</sup> Radostná atmosféra pretrvávala medzi slovenskými politikmi aj v novom roku 1919. *Robotnícke noviny*, ktoré boli ústredným časopisom slovenskej sociálno-demokratickej strany a v roku 1919 vychádzali už šestnásty rok, uverejnili začiatkom januára príhovor z prvého povojnového zjazdu strany. Situáciu slovenského národa vyjadrili obrazne vetou: „Už Slovensko vstáva, putá si strháva!“<sup>29</sup> V tých istých novinách len o pár mesiacov neskôr redakcia uverejnila príhovor krajinského výboru strany. Opäť sa vrátili k momentu vzniku ČSR a jeho významu pre Slovákov. ČSR oslobodila Slovensko a stalo sa to vtedy, keď „[...] srútili sme starých tyranov, habsburskú dynastiu, maďarskú šľachtu, cudzí kapitalizmus.“<sup>30</sup>

Andrej Hlinka v prvom čísle týždenníka *Slovák*, ktorý patril pod Slovenskú ľudovú stranu, vyjadril svoju spokojnosť so vznikom ČSR úvodníkom, kde rok 1918 nazval ako rok „znovuzrodenia“ pre Slovákov. Slovenský národ sa konečne mohol postaviť na vlastné nohy a podľa autora bolo dobre, že to prišlo tak rýchlo, lebo sa nemohli „v maďarizme odchovaní kňazi prebudiť“.<sup>31</sup>

Na území Slovenska boli rozširované taktiež slovensky písané noviny orientované na maďarskú politiku. Boli to napríklad *Slovenské noviny*, vychádzajúce v Budapešti, ktoré redigoval maďarský politik Adolf Pechány. *Slovenské noviny* podporovali maďarské vládne kruhy, ktorých cieľom bolo ihneď po vzniku ČSR obnoviť Uhorsko, a ktoré odmietali rešpektovať rozhodnutie slovenskej politickej reprezentácie o utvorení spoločného štátu Slovákov s českým národom. Prostredníctvom propagandy sa snažili o prinavrátenie slovenského územia k Maďarsku.<sup>32</sup>

<sup>27</sup> J.Š.: Ja nebudem Čechom!. In: *Slovenský denník*, I., 1918, č. 4, s. 1

<sup>28</sup> Prvé Vianoce!. In: *Slovenský týždenník*, XVI., 1918, č. 51, s. 1

<sup>29</sup> J.S.: Prvý poválečný sjazd sociálno-demokratickej strany robotníckej na Slovensku. In: *Robotnícke noviny*, XVI., 1919, č. 1, s. 1

<sup>30</sup> Príhovor krajinského výkonného výboru sociálno-demokratickej strany na Slovensku. In: *Robotnícke noviny*, XVI., 1919, č. 30, s. 1

<sup>31</sup> HLINKA, Andrej: Na prahu novej doby. In: *Slovák*, I., 1919, č. 1, s. 1

<sup>32</sup> KROPILÁK, Miroslav a kol.: *Dejiny Slovenska V*. Bratislava, 1985. s. 24.

K takejto propagácii sa pridali aj vyššie spomínané *Slovenské noviny*. Dňa 1. novembra informovali o národnom zhromaždení v Turčianskom Sv. Martine a o tom, že sa Národný výbor prihlásil za československú národnú jednotu. Okrem toho citovali aj telegram grófa Károlyiho, ktorý adresoval Slovenskej národnej rade. Károlyi sa v ňom prihovárал, ako sám píše, za celý maďarský národ, ktorému záleží na ďalšom osude Slovákov a Maďarov. Zdôraznil, že maďarský a slovenský národ v bývalom Uhorsku, nikdy neoddeľovala nenávisť alebo protichodné záujmy, ale oddeľovala ich „*hriešna politika zaťatého panstva triedy*“, ktorá však podľa Károlyiho neškodila len slovenskému národu, ale tak isto aj národu maďarskému. Pripustil, že slovenský ľud musel znášať krivdy zamerané predovšetkým na ich „*národné city*“, avšak odmietol, že by zodpovednosť za tieto krivdy niesol niekto z maďarského národa. Na konci telegramu vyslovil svoje presvedčenie, že každý národ má právo na svoje sebaurčenie, ale tiež sa obrátil na Slovenskú národnú radu so svojou víziou o tom ako „*[...] slovenský a maďarský ľud sú jeden na druhý odkázaný a že v pokojnom dohodnutí a v bratskom spolupráčinkovaní musíme hľadať našu lepšiu budúcnosť a podmienky a garancie lepšieho života.*“<sup>33</sup>

Mihály Károlyi sa snažil Slovákov presvedčiť o ich spoločnom osude s Maďarmi aj v ďalšom príspevku, uverejnenom opäť v *Slovenských novinách*. Jeho hlavným argumentom bola spoločná minulosť Slovákov a Maďarov, ktorá podľa jeho názoru nebola až taká rozdielna. Pripustil, že podmienky na život pre maďarsky nehovoriacich obyvateľov Uhorska neboli priaznivé, aj preto, že nerozumeli pracovníkom vo väčšine úradov, ba ani notárom. Károlyi ale zdôraznil, že osud mnohých Maďarov nebol odlišný od osudu Slovákov. Čitateľov sa snažil presvedčiť o utrpení maďarského národa v Uhorsku, z ktorého často krát mnohí hladovali a žili v neslobode. Károlyi apeloval na čitateľov s prosbou o porozumenie a spolupatričnosť medzi týmito dvoma národmi. Slovákov nazýval bratmi, ktorí musia držať spolu s Maďarmi ak chcú dosiahnuť vidinu lepšieho života. Aj krátko po vzniku ČSR Károlyi cítil nádej v opätovné obnovenie spoločného štátu Slovákov a Maďarov a preto vyzýval Slovákov slovami:

„*My vám hovoríme, prv než sa odtrhnete od starej vlasti, prv než by ste tu všetko poprevracali čo už je, oprobujte v dobrej svornosti žiť a pracovať s novou ľudovou vládou. Keď by ste potom videli, že neplníme naše sľuby, vtedy ešte budete mať dosť času odtrhnúť sa od nás.*“<sup>34</sup>

<sup>33</sup> Slovenská národná rada. In: *Slovenské noviny*, XXXIII., 1918, č. 252, s. 2.

<sup>34</sup> KAROLYI, Mihály: Ku každému nie maďarsky hovoriacemu ľudu slobodnej republiky. In: *Slovenské noviny*, XXXIII., 1918, č. 273, s. 1-2.

Okrem opakujúceho sa motívu tisícročného otroctva, v ktorom boli Slováci uväznení, sa v mnohých článkoch opakuje aj pomenovanie Čechov, ako bratov alebo aj spasiteľov Slovákov, a je oslavované ich opätovné spojenie v jeden národ po tisícročnom odlúčení. Je tomu tak aj v *Robotníckych novinách* v príspevku Samuela Zocha, v ktorom ako župan Bratislavskej župy adresoval jej obyvateľom povzbudivé slová:

*„Sloboda slovenského národa je zaistená, naša Československá republika je skutočnosťou. Naše dávne túžby sa uskutočnili a tí, ktorí boli celé veky jeden od druhého oddelení sa zase spojili v jednom štáte. Našiel brat brata a naše československé vojsko napreduje všade, aby oslobodilo Slováka od tisícročného jarma.“*<sup>35</sup>

V prvom čísle týždenníka *Republikán*, sa redakcia na čele s Bohuslavom Klimom pridala taktiež k presvedčeniu, ktoré Čechov označovalo za osloboditeľov slovenského národa. *Republikán* nebol ústredným periodikom žiadnej politickej strany, ale svojimi názormi sa prikláňal k strane agrárnej. Redakcia týždenníka vo svojom prvom čísle oslavovala ČSR ako spasiteľku a záchrankyňu Slovákov. Každého s iným názorom odsúdili ako zradcu, ktorý nevidí význam československej spolupráce. Uhorsko nazvali „tyranskou krajinou“, v ktorej bol slovenský národ tak slabý, že nevidel silu a veľkosť nepriateľa v jeho reálnych rozmeroch, preto neboli Slováci schopní bojovať za svoje národné práva sami. V čase písania úvodníka kritizovali obrovské množstvo pomad'arčených Slovákov, z ktorých sa stali „mad'aróni“, zabráňujúci Slovákom v ich národnom boji za ich práva: „*My zmad'arčení a zmad'arónčení sme natol'ko, nás mad'arský a mad'arónsky duch premohol tak strašne, že mad'arizmus aj bez svojej štátnej moci bol by u nás vládnuť už skrze vnútornú silu svoju.*“ Na konci úvodníka ešte nezabudli znova podotknúť, že nebyť českého národa, Slováci by sa sami nedokázali osamostatniť a naďalej by zotrvali v spoločnom štáte s Maďarmi.<sup>36</sup>

Redakciu *Kovorobotníka*, tlačového orgánu Zväzu kovorobotníkov v ČSR, viedol Július Verčík, ktorý prostredníctvom týchto novín chcel vyjadriť pozitívny postoj k ČSR pár mesiacov po jej vzniku. V jednom z príspevkov bola vláda Maďarov v zaniknutom Uhorsku označená ako bezohľadná, nedovoľujúca Slovákom rozvíjať ich osvetové a hospodárske snahy, ale predovšetkým ich národný vývoj. ČSR je označená ako víťazný cieľ boja Slovákov, do ktorej vstupujú s očakávaním nových, lepších pomerov.<sup>37</sup>

<sup>35</sup> ZOCH, Samuel: Hlavný župan k obecnstvu prešporskej stolice. In: *Robotnícke noviny*, XVI., 1919, č. 3, s. 2.

<sup>36</sup> Na Cestu!. In: *Republikán*, I., 1919, č. 1, s. 1.

<sup>37</sup> Kovorobotníkom na Slovensku!. In: *Kovorobotník*, I., 1919, č. 1, s. 1.

*Robotnícke noviny* publikovali príhovor prezidenta T. G. Masaryka na slávnostnej schôdzi Národného zhromaždenia v októbri 1919. Okrem slov plných spokojnosti so vznikom novej republiky sa prezident obzrel aj za podmienkami jej vzniku: „Československá republika vznikla prácou. Doma sa pracovalo z našej strany bez krviprelievania hoci habsburské Rakúsko brutálne vešalo, strieľalo a všemožne potlačovalo našich ľudí.“<sup>38</sup>

## 2.2 Okupácia časti Slovenska maďarskými vojskami

Po tom, ako komunisti v marci 1919 v Maďarsku prevzali vládu, začali svoj vplyv rozširovať aj na slovenské územie. Južné oblasti vojensky obsadili a ich vplyv vyvrcholil vyhlásením Slovenskej republiky rád, ktorá zanikla v júni 1919. Všetky tieto udalosti si vynútili aj ohlas v slovenských periodikách, pričom sa autori jednotlivých článkov opäť vrátili k vnímaniu Uhorska a vytváraniu jeho obrazu.

Už v marci sa začali v slovenskej periodickej tlači objavovať príspevky s protimaďarskou tematikou. Varovali pred maďarskou rozpínavosťou, pričom poukazovali na situáciu slovenského národa v Uhorsku. Bolo tomu tak aj v týždenníku *Slovák*, kde hneď po tom ako predstavitelia komunizmu prevzali vládu v Maďarsku, zverejnený bol príspevok odsudzujúci činnosť maďarskej politiky. Neznámy autor sa vložil do role hovorcu Slovákov a svoj článok adresoval ako odkaz Maďarom. Vyhlásil v ňom, že Slovákom nechýba bývalý „*Maďarország*“ a už vôbec netúžia po jeho znovuoobnovení. ČSR bola pre slovenský národ cieľ, ktorý dosiahli a už nikdy sa nechceli vrátiť k „[...] maďarským prechmatom, intrigám, perzekúciám, prenasledovaniu až na smrť, prázdny sľubom, medovým motúzkom, žaláru, väzeniu a šibenici.“ Autor sa snažil varovať čitateľov pred sľubmi predstaviteľov maďarskej politiky, pretože bol presvedčený, že ak by sa Slováci opäť dostali pod politickú nadvládu Maďarska, bolo by to oveľa horšie ako pred vojnou. Na koniec dodal: „*Slováci sme, Slovákami chceme byť a Slovákami aj zostaneme. S Maďarmi máme svätý pokoj.*“<sup>39</sup>

V periodikách sa našiel priestor aj na poukázanie šírenia maďarskej propagandy v období zvýšeného vplyvu Maďarskej republiky rád. Maďarsko chcelo svoje revízne koncepcie naplniť prostredníctvom nestability nástupníckych štátov. Tú chceli predstavitelia maďarskej vlády docieľiť najmä propagandistickou agitáciou, predovšetkým

---

<sup>38</sup> Z posolstva prezidenta Masaryka predneseného na slávnostnej schôdzi Národného zhromaždenia dňa 28.10.1919. In: *Robotnícke noviny*, XVI., 1919, č. 125, s. 1-2

<sup>39</sup> Odkaz Maďarom. In: *Slovák*, I., 1919, č. 9, s. 3

šírením letákov a brožúr. Cieľom tejto prouhorskej propagandy bola podpora nespokojnosti medzi Slovákmi a prezentácia Maďarska ako vhodnej platformy pre naplnenie požiadaviek bývalých národnostných menšín v Uhorsku.<sup>40</sup> Na túto prebiehajúcu propagandu sa snažil upriamiť pozornosť *Slovák*. V jednom z príspevkov jeho autor upozorňoval na šíriace sa letáky, ktoré svojím obsahom označovali spojenie s českým národom, ako pohltenie Slovákov a ich národnostných práv. Autor poukázal na to, že ešte pred vojnou niektorí predstavitelia maďarskej politiky Slovákov nevnímali ako národnosť. Ako reakciu na prebiehajúcu propagandu autor napísal: „*Nemôžu a nechcú nás tí Maďari zapomenúť. Volajú nás lákajú, sľubujú hory-doly. No, už je neskoro! Nepokúšajte nás, mnohokrát ste nás oklamali, viac sa nedáme! Neunújte sa!*“<sup>41</sup>

Slovenská tlač mala okrem iného za úlohu pôsobiť medzi obyvateľstvom ako psychologická príprava na útok proti Maďarskej republike rád. Jej hlavnou úlohou bolo, aby postup československého vojska obyvateľstvo prijalo pozitívne.<sup>42</sup> Pri oslobodzovaní časti slovenského územia, ktoré bolo pod nadvládou maďarskej Červenej armády, pomáhali slovenským aj českí vojaci. Slovenskí poslanci apelovali na občanov, aby boli trpezliví a čakali na oslobodenie prostredníctvom výzvy v *Slovenskom denníku*:

„*Československému ľudu! Po tisícročnom otroctve a potláčaní začínalo Slovensko voľne dýchať a videlo v spojení s bratmi Čechmi blaženú budúcnosť. Začínali sme už privykať na to, že krvelačné maďarské vraždenie a utlačovanie bolo teraz dostatočne pokorené. Sklamali sme sa. Maďari ukázali sa zase vierolomnými, ukázali sa barbarmi a divokými hordami. Nepriateľ vrezal sa do tela Československej republiky. [...] Ľudu československý! Dúfaj a nestrácaj vieru v skorú nápravu a lepšiu budúcnosť. Tak, jako ťa už raz oslobodili vlastní synovia a bratia Česi z otroctva maďarského, tak Ťa oslobodia aj teraz!*“<sup>43</sup>

Svojich čitateľov vyzýval k pomoci a snahe potlačiť okupáciu maďarskej armády aj časopis *Priekopník*. Jeho cieľovú čitateľskú skupinu predstavovali slovenskí robotníci. Dňa 19. júna, tri dni po vyhlásení Slovenskej republiky rád v Prešove, vyzývali svojich čitateľov, aby sa mali na pozore a chránili si novozískanú politickú a hospodársku slobodu. Autor článku upozornil, aby sa nenechali oklamať klamnými informáciami, ktoré sa šírili z oblasti južného Slovenska. Pripomenul, že práve tí, ktorí vyhlásili Maďarskú republiku rád sú tí istí, ktorí pred krátkym časom držali slovenský národ pod tisícročným jarmom.

<sup>40</sup> MICHELA, Miroslav: Plány slovenskej autonómie v politike Maďarska 1918-1920..., s. 282-283

<sup>41</sup> MICHAL: Nepokúšajte nás!. In: *Slovák*, I., 1919, č. 10, s. 3

<sup>42</sup> DARMO, Jozef: *Slovenská žurnalistika 2...*, s. 31.

<sup>43</sup> Ohlas slovenských poslancov. In: *Slovenský denník*, II., 1919, č. 120, s. 1.

Vznik ČSR nazvali „satisfakciou celého civilizovaného sveta“ a zárukou, že podobné otroctvo ako Slováci zažili v Uhorsku sa už nebude opakovať. Ale napriek tejto záruke autor článku varoval, že Maďari sa chopia každej šance na prinavrátenie slovenského národa do ich štátu. Príspevok končí výzvou:

*„Bolševici“ z Magyarországhu sa spoja i s čertom ak ide o znovuujarmanie Slovenska. Kým tu dominovali boli najprv Maďarmi a potom len sociáldemokratmi a teraz si v ničom nezadajú od najväčšieho čechoslovakozrúta. Stojíme pred druhou ťažkou skúškou. Preto zabudnime na všetko straníctvo a robme dľa príkazu, ktorý dal Svätopluk svojim synom: Svrne proti nášmu spoločnému nepriateľovi!“<sup>44</sup>*

Československá armáda začala slovenské územie oslobodzovať v apríli roku 1919. Posledné zvyšky maďarskej Červenej armády odišli z územia Slovenska až v júli 1919, no prvé víťazstvá nad armádou sa dostavili už v júni. Po jednom takomto lokálnom víťazstve bol v *Robotníckych novinách* zverejnený príhovor slovenských poslancov v Národnom zhromaždení ČSR. Ďakovali českým vojakom s pomocou pri bojoch, pričom sa vrátili aj k vzniku ČSR, keď „[...] po tisícročnom otroctve a útiskoch začalo Slovensko voľno dýchať a videlo v spojení s bratmi Čechmi zoru blaženej budúcnosti.“<sup>45</sup>

Nepripravenosť a prekvapenie z opätovného obsadenia časti Slovenska maďarskou Červenou armádou bolo vyjadrené v *Národných novinách* krátko po tom, ako bola táto armáda nadobro porazená. Aj v tomto článku bolo Uhorsko prirovnané k väzeniu, v ktorom mali Slováci nasadené putá na tisíc rokov. „Padly s nás putá, národ si vydýchnuť. My sme sa tešili slobode a nepriateľ zbrazil proti proti našej republike, kuval nám putá, ťažšie ešte, než boli tie, ktoré tlačili Slovensko za 1000 rokov. Napadol nás zakernický a my sme neboli pripravení.“<sup>46</sup>

## 2.3 Výročie vzniku ČSR

Polročné výročie vzniku ČSR si v týždenníku Slovenská vlasť pripomenul jeho hlavný redaktor Milan Hodža. Vo svojom príspevku čitateľom pripomenul, ako Slováci žili v Uhorsku, že v ňom boli „[...]majetkom vlasti cudzej, nepriateľskej, vlasti maďarskej“. Hodža si kládol otázku, ako si budú Slováci spravovať a rozhodovať sa nad svojimi záležitosťami, či už hospodárskymi, politickými alebo kultúrnymi. Dovtedy stál Slovák pod nadvládou maďarskej vládnucej vrstvy, keď „skláňal biednu hlavu pred vládcom =

<sup>44</sup> Apel k svedomiu poctivého ľudu na Slovensku. In: *Priekopník*, I., 1919, č. 8, s. 1.

<sup>45</sup> Československému národu!. In: *Robotnícke noviny*, XVI., 1919, č. 53, s. 1.

<sup>46</sup> LACKOVA MILOŠOVA, Marienka: Nová vojna a náš ľud. In: *Národné noviny*, L., 1919, č. 143, s. 1.

*cudzincom*“, a tým sa situácia Slovákov po rozpade Uhorska pre nich zmenila na úplne novú. Slovenský národ prirovnal k sluhom, z ktorých sa majú stať páni, čo podľa neho nebolo ľahké. Ďalšia Hodžova otázka znela, ako sa zo slovenského územia stane naozaj slovenská vlasť, keď dovtedy to bola zem „*maďarskej koristi*“. V tomto smere nebol vôbec optimistický, pretože tvrdil, že „*skoro v každom z vás trčí ešte zbytok bývalého otroka*“, čo podľa neho Slovákom sťažovalo vývoj ako slobodnému národu. Na konci príspevku, však autor povzbudil čitateľov slovami: „*Hore hlavy! Starého človeka soblečte! Maďarskej vlasti u nás niet; čo máme, to je naša slovenská vlasť.*“<sup>47</sup>

Na sumarizovanie výsledkov prvých mesiacov novej republiky sa v Hodžovej *Slovenskej vlasti* podujali ešte niekoľkí autori na začiatku septembra 1919. Jeden z nich však podotkol, že desať mesiacov po vyslobodení sa z uhorského „*tisícročného ujarmenia*“, je ešte veľmi krátka doba na jeho správne posúdenie a odhadnutie. To, čo však podľa jeho názoru je nespochybniteľné uviedol nasledovne:

„*Krátkych desať mesiacov nestačilo k tomu, aby sa zakorenil u nás duch slobody, demokracie. Ale žiaľ bohu tak sa zdá, že krátky čas tento nestačil úplne k tomu, aby ľud náš zabudnul na nedávne ťažké utrpenia svoje. Už sa nepamätá na ukrutné násilie, páchané na ňom pred prevratom, a vidí a zlobí sa len na dnešnie biedy, nutné to následky a dedičstvo povaleného maďarského štátu. Duša slovenského národa ešte vždy je nevoľnou. Nevymanila sa z ovzdušia tisícročného otroctva. Slováci ešte vždy nechápu cez čo prešli, čo za obrovská stavba ľudského neprávania bola prevratom októbrovým zrútená.*“<sup>48</sup>

Omnoho viac článkov sa objavilo až pri prvom výročí vzniku spoločného štátu Slovákov a Čechov. V časopise *Priekopník*, dňa 5. novembra 1919, bolo Uhorsko opäť zobrazené ako štátny útvar, ktorý Slovákom nezanechal nič. Kritizoval uhorskú vládu, ktorá Slovákov zatiahla do prvej svetovej vojny a po ktorej „*keď sme prišli na miesto svojho domova, boli sme nahí, hladní, nemali sme sa čím hriať a nádej na zlepšenie nebola žiadna. [...] A dnes, keď už slávime ročné jubileum našej republiky môžeme plným právom povedať: práci nástupcov nášho ľudu nech je vyslovená všetka česť.*“<sup>49</sup>

V časopise *Železničiar* bolo Uhorsko označené ako politický celok, z ktorého bolo potrebné Slovákov vzkriesiť a vykúpiť. *Železničiar* bol odborovým tlačovým orgánom pracovníkov železníc v ČSR. Okrem toho autor príspevku vyzýval, aby bol vznik ČSR oslavovaný ako zlom, keď mohli Slováci konečne začať žiť ako právoplatný národ

<sup>47</sup> HODŽA, Milan: Slovenská vlasť. In: *Slovenská vlasť*, I., 1919, č. 1, s. 1.

<sup>48</sup> Žiaľ za povaleným áreštom. In: *Slovenská vlasť*, I., 1919, č. 21, s. 1.

<sup>49</sup> Jeden rok republiky. In: *Priekopník*, I., 1919, č. 23, s. 1.

a využívať svoje kultúrne práva. Koniec Uhorska autor označil za začiatok tvorenia nového života pre všetky dovtedy utlačované národy Uhorska.<sup>50</sup> Ani v príspevku na stránkach *Slovenského denníka* presne po roku od vzniku ČSR sa nešetilo negatívnymi posudkami na adresu bývalého Uhorska. Spolu s Rakúskom bolo označené za „despotické a skrivodlivé centrum“, ktoré potláčali všetky „rabské národy“, ktoré v nich žili, ale predovšetkým Slovákov. A ich hlavným zámerom bolo „vyhladenie všetkých týchto národov“.<sup>51</sup>

Vznik ČSR bol v týždenníku *Slovák* označovaný aj ako znovuoobjavenie stratenej slobody, o ktorú prišli Slováci a Česi po zániku Veľkomoravskej ríše:

„Jeden rok, jeden úplný rok minul, čo sme striasli s krku tisícročné, hanebné jarmo maďarské a vstúpili do spoločnosti voľných národov. Vďaka nehýnúc, vďaka za to Tebe, večný Bože, večná Spravodlivosť. Spomocou Božou späť sme vydobyli pred tisíc rokmi ztratenú slobodu, obnovili sme slávnú niekedy ríšu Veľkomoravskú, ríšu veľkého Svätopluka. I zažili sme mnoho radosti cez tento rok, mnoho zadosť učinenia za trpkú minulosť a mnoho nádeje na krajšiu budúcnosť.“<sup>52</sup>

To čo Slovákom v Uhorsku chýbalo a naopak, čoho sa im v ČSR začalo dostávať, tomu sa venoval príspevok v časopise *Svornosť*, pri príležitosti ročného výročia vzniku novej republiky. Čo bolo teda to, čo Slovákom v Uhorsku najviac chýbalo? Podľa slov autora toho bolo veľa, najviac však slovenský národ trpel tým, že nemal vlastné školy a teda ani vzdelanie, slobodu a prijateľné prostredie na život.<sup>53</sup>

Medzi článkami, ktoré prvý rok republiky hodnotili pozitívne, našiel sa aj príspevok s jemne negatívnym nádychom, keď sa v časopise *Priekopník*, jeho autor snažil zhodnotiť uplynulý rok ČSR. Prostredníctvom svojich riadkov sa obrátil na ľudí, ktorí boli na vedúcich postoch ČSR a chcel od nich odpoveď na otázku prečo išla podľa nich nová republika „dole z kopca“. Podľa jeho názoru Slováci po „strhnutí okov a bez drábov s korbáčom v ruke“, nevedia žiť a nie sú hodní získanej a vybojovanej slobody, ktorej význam ešte nepochopili. Aj on Uhorsko vyobrazil ako väzenie Slovákov, ale k ČSR sa nestaval tak oslavujúco a s idealizmom ako predchádzajúci autori článkov.<sup>54</sup>

<sup>50</sup> 27. októbra. In: *Železničiar*, I., 1919, č. 3, s. 1

<sup>51</sup> K.H.: Prvý rok slobody!. In: *Slovenský denník*, II., 1919, č. 235, s. 1.

<sup>52</sup> Prvý rok. In: *Slovák*, II., 1920, č. 1, s. 1.

<sup>53</sup> Čo chceme my?. In: *Svornosť*, I., 1919, č. 1, s. 1.

<sup>54</sup> Môžeme sa ešte úfať?. In: *Priekopník*, I., 1919, č. 23, s. 1.

## 2.4 Voľby v apríli 1920

Po prijatí ústavy ČSR 29. februára 1920 boli vyhlásené voľby do Národného zhromaždenia. Voľby boli určené na dva termíny a to 18. apríla do poslaneckej snemovne a 25. apríla do senátu. Vyhlásenie volieb prispelo k zvýšenej aktivite politických strán na Slovensku, keď si strany formovali politický program a upevňovali svoju organizáciu. Na Slovensku to boli vôbec prvé voľby, ktoré sa riadili všeobecným volebným právom. Počas predvolebnej kampane sa jednotlivé strany prezentovali aj na stránkach svojich tlačových orgánov. K výzvam, ktoré adresovali svojim čitateľom, aby prišli k volebným urnám, boli často pripojené aj zmienky o voľbách v Uhorsku.<sup>55</sup> Víťaznou stranou s najväčším počtom hlasov sa na Slovensku stala Československá sociálnodemokratická strana.

Aj keď boli voľby oficiálne vyhlásené až vo februári 1920, v časopise *Kovorobotník* sa už v marci 1919 objavil článok očakávajúci ich konanie. Autor článku, pod pseudonymom Pravdomil upozorňoval, že doba v ktorej sa nachádzajú, je zlomová. Obyvatelia ČSR by mali ďakovať a vzdávať úctu „čestným junákom“, ktorí vydobyli slobodu po tisícročnom utrpení. Práve preto, že očakávané voľby boli prvými slobodnými voľbami, ktoré slovenský národ zažil vyzýval obyvateľov ČSR a najmä Slovákov, aby k nim pristupovali s najväčšou vážnosťou a zodpovednosťou. Nakoniec pripojil aj svoju skepticky ladenú predstavu o priebehu volieb: „*Postavené budú stolice k súdu a prídu o dôveru, lásku a pardón volať všemožní kandidáti. Bude to sľubov a behačky.*“<sup>56</sup>

Ostané články, ktoré mali za úlohu vyzývať svojich čitateľov k účasti na voľbách sa začali vo väčšom počte objavovať až koncom januára a začiatkom februára roku 1920.

V týždenníku *Slovák* sa autor príspevku rozhodol varovať čitateľov pred podplácaním pred voľbami, ktoré sa dialo aj v Uhorsku. *Slovák*, ako časopis patriaci pod Slovenskú ľudovú stranu obvinil z úplatkárstva Slovenskú národnú roľnícku stranu: „*Na Slovensku za časov maďarského panstva kortešovalo sa pred voľbami virštlami, cigaretami a pijatikou, teraz začína národno-roľnícka strana kortešovať s petrolejom. [...] Slováci, roľníci dajte pozor! Za ten petrolej zapredáte vašu slovenskú reč a vašu vieru.*“<sup>57</sup>

O podplácaní v predvolebnom období hovoril i príspevok v *Priekopníkovi*. Slovenský ľud vykreslil, ako národ, ktorý sa dal v Uhorsku od maďarských politikov podplácať alkoholom. Autor príspevku tiež s trpkosťou pripustil, že Slováci boli ešte

<sup>55</sup> KROPILÁK, Miroslav et al.: *Dejiny Slovenska V...*, s. 53-54.

<sup>56</sup> PRAVDOMIL: Organisujeme sa!. In: *Kovorobotník*, I., 1919, č. 10, s. 1.

<sup>57</sup> LUDOMIL: Na Slovensku predsa len budú maďarské voľby!. In: *Slovák*, II., 1920, č. 11, s. 1.

z minulosti naučení žiť bez vlastného presvedčenia a nechať sa viesť tými, ktorí ich podplácali. Preto na nadchádzajúce voľby pozeral zdržanlivo, bez veľkých nádejí.<sup>58</sup>

V neskoršom čísle *Slováka* sa Janko Mudroň opäť vrátil k uhorským voľbám, ktoré nazval ich násilníckymi. Voľby ale neboli jedinou témou tohto príspevku. Autor sa rozhodol priblížiť taktiež slovenskú politickú situáciu v rámci posledných rokov existencie Uhorska. Vznik SNS videl ako prirodzenú reakciu na sebauvedomenie sa slovenského národa, pričom každý uvedomelý Slovák v tom čase sa stal jej členom. Neskorší vznik SĽS videl ako prirodzenosť, „*ktorú ale nutnosť politických pomerov prirodzene vyžadovala.*“ Autor článku dúfal v spoluprácu SNS a SĽS v nadchádzajúcich voľbách, tak ako „[...] *vospolku pracovali, jedna druhú podporovali už i počas násilníckych volieb maďarského panstva.*“<sup>59</sup>

Ďalšie príspevky v novinách a časopisoch z predvolebného obdobia zobrazovali kontrast medzi voľbami v Uhorsku a voľbami v ČSR. Najviac kritizovaný sa stal fakt, že volebné právo mali len niektorí a s tým súvisel aj článok o nepripravenosti slovenských voličov na voľby v roku 1920. Autor tejto myšlienky sa v *Slovenskom denníku* obzrel naspäť do nedávnej minulosti, keď „[...] *maďarská poroba postarala sa veru dôkladne, aby všetky tie práva, ktoré rozhodujú o osude národa a štátu, boly Slovákom neznámou zemou.*“ V texte článku sa zdôraznila činnosť maďarských vládnych kruhov v Uhorsku, ktorá Slovákov stavala do pozície neslobodných občanov, nemajúcich právo zúčastňovať sa na verejnom politickom živote. Obraz tých, ktorí hlasovacím právom disponovali, vykreslil autor ako nie veľmi početnú skupinu, ktorá „[...] *bola vystavená takému teroru a násilnosti, že odstrašilo to často i ľudí poctivých a statočných.*“<sup>60</sup>

Časopis *Hlas ľudu* taktiež podporoval potenciálnych voličov v účasti na voľbách. Vyzýval čitateľov, aby sa zaoberali politikou tak ako nikdy predtým. Pripomenul im, že v Uhorsku bol slovenský národ vyhlásený za politicky nezrelý, a preto mu bolo odobraté i občianske právo zúčastniť sa na voľbách.<sup>61</sup> V ďalšom čísle autor článku pokračoval v povzbudzovaní oprávnených slovenských voličov slovami: „*Dokážme, že sme politicky vyspelí, že sa nedáme pri voľbách za nos vodiť od všelijakých panákov tak ako pred vojnou, ale že si vyvolíme našich ľudí, našich spolubratov, ktorí s nami cítia.*“<sup>62</sup>

<sup>58</sup> Jeden za všetkých. In: *Priekopník*, II., 1920, č. 7, s. 2

<sup>59</sup> MUDROŇ, Janko: Všeľičo literke „A“. In: *Slovák*, II., 1920, č. 13, s. 1.

<sup>60</sup> Pred voľbami. In: *Slovenský denník*, III., 1920, č. 28, s. 1.

<sup>61</sup> -K-: Volebný ruch. In: *Hlas ľudu*, II., 1920, č. 8, s. 1.

<sup>62</sup> -K-: Pripravujme sa k voľbám! In: *Hlas ľudu*, II., 1920, č. 2, s. 1.

*Slovenské ľudové noviny*, ktoré boli jedny z novín patriacich pod Slovenskú ľudovú stranu, načrtli obraz uhorských volieb veľmi farbisto, až expresívne: „*Keď sme boli ešte pod vládou Maďarov, krajina naša zakladala sa na spôsoboch zemanských, grófskych, veľkopanských zádruh, kasínov, klubov, klik, pajtášstva, a rodinných záujmov. Volebné právo ľudu dané bolo len na zaslepenie očí. Voľby boli panským honom na ľudí. Stávali sa osídla, robili sa smečky, pustili sa kopovci, narábalo sa kolbou, bodákom, slúžnoskou palicou, slovom násilensvom šudierstvom.*“<sup>63</sup>

Zavedením všeobecného volebného práva dostali právo voliť prvýkrát aj ženy. Tento fakt nezostal bez povšimnutia ani v tlači. Okrem výzvy k tomu aby sa volieb zúčastnili, autor článku v *Robotníckych novinách* štrnásť dní pred voľbami zobrazil aj postavenie ženy v Uhorsku. Najviac priestoru z obsahu článku zaberala téma pracovnej vyťaženia ženy v období prelomu 19. a 20. storočia. Čitateľky autor vyzýval, aby prišli voliť, ak chcú okrem iného zmeniť postavenie, ktoré mali. Ako príklad zlého postavenia ženy v minulom období uviedol: „*Ženy bývali lacnou pracovnou silou, ktorá plnila nenásytné vrecia kapitalistických účastinárov fabrických, bankových a spoločensstevných, ženy boli konkurentmi pracovných síl mužských. Následkom mizerného spoločenského postavenia pracujúcich tried, bola žena –matka odtrhovaná od výchovy dietok, domácností.*“<sup>64</sup>

V tých istých novinách Ivan Dérer, po voľbách minister s plnou mocou pre správu Slovenska, načrtol program Československej sociálnodemokratickej strany, pričom sa vrátil aj k situácii v Uhorsku. Spomínal na odboj slovenských národovcov v Uhorsku proti maďarskému režimu, ktorých heslá boli „*za tú našu slovenčinu*“ a „*za právo chudoby*“. „*Slovenský ľud bol totiž pod dvojítm útlakom: národným (jazykovým) a sociálnym (hospodárskym). Z národného útisku ho už republika oslobodila. Pod sociálnym (hospodárskym) útiskom je i dnes.*“<sup>65</sup> Ivan Dérer videl jazykový problém už vyriešený, nie však sociálnu otázku. Aj v článku vyhlásil svoj postoj za jednotu socializmu a zavrhol kapitalizmus, ako neefektívny a nesprávny. Nazval ho systémom, v ktorom tí čo nepracujú, ťažia z práce iných, často krát chudobnejších.

Po voľbách sa v tlači objavili reakcie na ich výsledky. Ako už bolo vyššie spomenuté, voľby vyhrala Československá sociálnodemokratická strana. I pri týchto

<sup>63</sup> Vyrúbať, vyrúbať. In: *Slovenské ľudové noviny*, XI., 1920, č. 4, s. 1.

<sup>64</sup> BENDA, Ferdinand: Naším ženám!. In: *Robotnícke noviny*, XVII., 1920, č. 54, s. 2.

<sup>65</sup> DÉRER, Ivan: Prečo som sa stal sociálnym demokratom. In: *Robotnícke noviny*, XVII., 1920, č. 50, s. 1

oznámeniach o výsledkoch volieb sa články nezaobišli bez náznakov vytvárania obrazu o bývalom Uhorsku.

V časopise *Hlas ľudu* bol uverejnený príhovor poslancov a senátorov Národného zhromaždenia k slovenskému ľudu:

*„Po tisícročnom politickom a sociálnom útisku prvý raz pristúpil pracujúci ľud na Slovensku k tomu, aby svojim hlasom určil vývin jeho budúcnosti. Väčšina slovenského ľudu vyslovila sa za socializmus. [...] Ešte je nie zažehnané nebezpečenstvo kapitalisticko-feudálne v susedstve, rozduchované čiernymi bandami, ktorá by proletariátu našťi chceli znovu staré jarmo.“*<sup>66</sup>

V príspevku, ktorý bol uverejnený v časopise *Slovensko*, sa jeho autor okrem výsledkov volieb zaoberal aj vidinou lepšej budúcnosti, ktorú by mali zabezpečiť práve výsledky volieb. Svoj optimistický pohľad na budúcnosť, pisateľ daného článku prezentoval na základe obrazu života Slovákov v Uhorsku. Prácu Slovákov a Čechov v bývalej monarchii nazval ako tou najdôležitejšou a jedinou, ktorá držala takmer celé Uhorsko i Rakúsko pokope. Preto si kladol otázku, prečo by tento pracujúci ľud, ktorí pod nátlakom pracoval pre iných, „nemohol svojou prácou utvoriť zo svojej krásnej a bohatej vlasti pozemský raj?“ Autor článku preto vyzýval svojich čitateľov, aby išli za touto vidinou lepšej a optimistickejšej budúcnosti, využili výsledky volieb, ktoré boli jednou z výhod nového demokratického systému a už nikdy sa dobrovoľne nevrátili do postavenia, aké mali v Uhorsku.<sup>67</sup>

## 2.5 Podpísanie Trianonskej mierovej zmluvy

Trianonská mierová zmluva bola podpísaná 4. júna 1920. Maďarská politická reprezentácia vtedy definitívne uznala vznik ČSR a jeho južné hranice. Hoci sa v slovenskej tlači o tejto zmluve objavilo množstvo správ, mnohé informovali len o jej podpísaní a k Uhorsku a jeho obrazu už ich autori nevracali. Výnimkou bol len autor príspevku v *Robotníckych novinách*, ktorý citoval príhovor maďarského politika Ivána Rakovszkého. Ten bol z podpísania zmluvy zarmútený, najmä z faktu, že to znamenal definitívny koniec spoločného štátu Maďarov a Slovákov:

*„Prezident Rakovsky zahájil dnešnú schôdzu národného shromaždenia rečou v ktorej medzi iným uviedol: Maďarsko ocitlo sa dnes na historickom rozhraní. Mierová zmluva, ktorou rozkúskovaná tisícročná naša zem bude dnes podpísaná. [...] Dnešný*

<sup>66</sup> Pracujúcemu ľudu slovenskému. In: *Hlas ľudu*, II., 1920, č. 20, s. 1.

<sup>67</sup> Prvý máj. In: *Slovensko*, III., 1920, č. 35, s. 1.

*trúchlivý deň dovoľávame sa božskej prozretelnosti a húževnatosti svojho národa, ktorý bol po tisíc rokov ochranným náspom Európy.* “<sup>68</sup>

Príspevky, ktoré sa vzťahovali na dôležité udalosti rokov 1918 – 1920, sme mohli nájsť v mnohých slovenských denníkoch, týždenníkoch, či časopisoch. Ich obsahové zameranie sa vzťahovalo na jednotlivé kľúčové udalosti prvých rokov ČSR, ale ich podobnou črtou bol fakt, že sa snažili vykresliť Uhorsko pre vtedajších čitateľov pozitívne, no v najčastejších prípadoch negatívne. Ich častou spoločnou črtou bol obraz Uhorska, ako väzenia nemaďarských národov, kde bol slovenský národ držaný násilím v zlých životných podmienkach.

Prevažná väčšina príspevkov vítala vznik ČSR, ako vyslobodenie z tisícročného utrpenia, do ktorého boli Slováci uväznení. Nie všetky myšlienky v článkoch však dýchali optimizmom a pozitívnym pohľadom do budúcnosti. Mnohé z nich obsahovali varovanie pre čitateľov, aby nezasпали na vavrínoch a na svojej lepšej budúcnosti pracovali a snažili sa o ňu či už účasťou na prvých demokratických voľbách v apríli 1920, alebo inými činnosťami súvisiacimi s verejným politickým a spoločenským životom. Najčastejšie vyjadrenou pochybnosťou v článkoch bola otázka schopnosti slovenského národa prispôbiť sa novému životu v parlamentnej demokratickej republike. Mnoho autorov analyzovaných príspevkov sa obávalo, či sa slovenský národ dokáže „postarať sám o seba“ a využiť získané práva na rozvoj novej republiky. V porovnaní so situáciou Slovákov, v akej sa nachádzali v Uhorsku, bolo ich postavenie v ČSR novinkou. Príspevky v periodickej tlači boli často naplnené práve strachom z toho, že slovenskí občania ČSR nebudú svoje práva vyžívať tým správnym smerom.

Najväčšie percento obsahu článkov však bolo naplnené optimizmom a radosťou z rozpadu Uhorska a zo získania slobody pre slovenský národ.

---

<sup>68</sup> Maďari podpísali mierovú zmluvu. In: *Robotnícke noviny*, XVII., 1920, č. 98, s. 1.

### 3 PREZENTÁCIA UHORSKA V KONTEXTE PREHODNOCOVANIA MINULOSTI SLOVÁKOV V ŇOM

Články v slovenskej periodickej tlači sa k téme Uhorsko nevyjadrovali len pri dôležitých spomienkových či politických udalostiach (vznik ČSR, okupácia časti Slovenska maďarskými vojskami, výročie vzniku ČSR, voľby v apríli 1920, podpísanie Trianonskej mierovej zmluvy). Mnoho autorov jednotlivých príspevkov sa zaoberalo priblížením Uhorska, jeho politiky, alebo celkovo obrazom života Slovákov v ňom, aj v článkoch, ktoré mali pôvodne celkom iné zameranie. V nich teda opis Uhorska nebol prvoplánový, ale autori sa v nich dotkli aj tejto témy. Obraz Uhorska bol čitateľom ukázaný prostredníctvom článkov s rôznym zameraním, či už išlo o témy z oblasti hospodárstva, kultúry, alebo histórie. Autori predovšetkým porovnávali situáciu v Uhorsku s vtedajším stavom v menovaných oblastiach.

Nasledujúce podkapitoly analyzujú obsahy článkov zo slovenských periodík, ktoré sme zoskúpili podľa tematicky podobného zamerania.

#### 3.1 Obraz dejín Uhorska a života Slovákov v ňom

Príspevky, venujúce sa vytváraniu obrazu Uhorska prostredníctvom priblíženia jeho dejín a predovšetkým života Slovákov v ňom, tvorili najväčšiu časť zo skúmaných článkov. Či už išlo o články s charakterom príhovoru, úvodníka, alebo to bol článok so zameraním na inú tému, pričom častým javom bolo, že autor daného príspevku v ňom vyjadril svoj pohľad na zaniknuté Uhorsko a názor na tamojší život Slovákov. Najčastejším pomenovaním Uhorska bolo väzenie. Bývalá monarchia bola zobrazená ako miesto, kde bol slovenský národ po tisíc rokov držaný násilím, tyranizovaný bez vidiny lepšej budúcnosti.

Podobne o Uhorsku hovorili aj články v týždenníku *Slovák*, a to konkrétne v kontexte presadzovania myšlienky autonómie Slovenska. S touto myšlienkou prišla SĽS vo svojom politickom programe v roku 1919 a prostredníctvom článkov uverejnených na stránkach svojho týždenníka, ju šírila aj medzi čitateľmi. V dvoch z augustových čísel Ignác Grebáč-Orlov vykreslil situáciu slovenského národa v Uhorsku. Vlast' Slovákov, podľa jeho slov „*nebola im matkou slobody, lebo odveký tyran držal ju v okovách*“, a tým sa slovenský národ necítil doma vo svojej domovine, nútený bol hovoriť cudzou rečou, kým ich rodný jazyk zostal nedocenený. Snahu mnohých národovcov o zlepšenie národného života Slovákov prirovnal k „*hlasu volajúceho na púšti*“. Ich boj za slobodu bol

nakoniec úspešný a „[...] *podarilo sa nám roztrhať putá, čo nás držali prikutých ku skale maďarského balvanu, i vzdychli sme si voľno na našich horách, kde sa začala ozývať nová pieseň, pieseň slovenského jara, slovenskej slobody.*“<sup>69</sup> Autor chcel vo svojom príspevku hlavne naznačiť, aby si Slováci ťažko vydobytú slobodu od maďarskej politickej nadvlády a hlavne jazykové a politické slobody vážili a neustále chránili. Najlepším variantom politického usporiadania ČSR pre Orlova bola autonómia Slovenska v rámci ČSR.

Orlov ideu SĽS o autonómii Slovenska načrtol aj vo svojom ďalšom príspevku. Opäť vyzdvihol jej výhody cez prezentáciu stavu slovenského národného i politického života v minulosti. „*Dosiaľ bol Slovák otrokom, pahalčil, zdieral sa a na jeho mozoloch pásli sa cudzinci. Z hojnosti stola, na ktorých sám pracoval, jak len kde tu padla omrvinka, ale i za tú požadoval jeho dušu, jeho jazyk, jeho materčinu.*“<sup>70</sup> Slovákov prosiacich o slobodu a o svoju vlasť prirovnal k mýtickému Ptolemaiovi (aj keď známy je mýtus o Prométheovi), ktorý bol priviazaný ku skale, v čom opäť videl „*tyranský*“ maďarský národ. Vytúžená sloboda prišla spolu so spojením sa s „*bratmi Čechmi a Moravanmi*“ v ČSR. Ale v rámci tohto štátu chceli chrániť práva slovenčiny a záujmy slovenského národa a to práve prostredníctvom autonómie Slovenska.

Prenesený obraz Prométhea, symbolizujúceho Slováka, pripútaného ku skale, ktorá predstavovala maďarský národ, sa objavil i v periodiku *Katolícke hlasy*. Hlavným posolstvom tohto príspevku bolo varovanie, že tisícročný boj za slobodu sa neskončil, práve naopak stále sa občania musia mať na pozore pred hroziacim nebezpečenstvom.<sup>71</sup>

Svoj názor a obraz na Uhorsko si vytvorili taktiež časopisy jednotlivých odborov, ktoré na Slovensku v sledovanom období pôsobili. V prvom čísle *Železničiara* sa k pracovníkom slovenských železníc v úvodníku prihovril J. Kríž. Vo svojich riadkoch im ilustroval situáciu slovenského železničiara v Uhorsku, ktorý nemohol hovoriť svojím rodným jazykom a bolo mu odopierané čo i len pomyslenie na zlepšenie jeho postavenia. Zákaz ich akéhokoľvek organizovania sa, považoval autor za ďalšie obrovské negatívum predchádzajúceho politického zriadenia. Preto vyjadril radosť, že sa Slováci stali slobodnými. S neskrývanou hrdosťou pripomenul nezmyselnosť slov niekdajšieho predstaviteľa uhorskej vlády Kálmana Tizsu, hovoriace o neexistencii slovenského národa v Uhorsku.<sup>72</sup>

<sup>69</sup> ORLOV, G.: Autonomia Slovenska. In: *Slovák*, I., 1919, č. 31, s. 1

<sup>70</sup> GREBÁČ, Ignác: Slovensko Slovákom. In: *Slovák*, I., 1919, č. 32, s. 1

<sup>71</sup> V.M.: Náš program. In: *Katolícke hlasy*, I., 1920, č. 2, s. 2

<sup>72</sup> KRÍŽ, J.: Slovenským železničiarom. In: *Železničiar*, I., 1919, č. 1, s. 1

*Kovorobotník*, časopis zameraný predovšetkým na pracovníkov v ťažkom priemysle na Slovensku, rovnako ako posledne spomínané periodikum, obsahoval príspevky venujúce sa Uhorsku a jeho obrazu. Nemožnosť organizácie slovenských robotníkov do odborov zhrnul autor príspevku nasledovne:

*„Slovenského odborového hnutia dosiaľ nebolo, Slováci boli členmi uhorských sväzov, ba ani tam neboli natoľko zastúpení, ako by bolo svedčilo na ich počet. Boli otravovaní cudzou výchovou, inorečovými novinami a knihami, národné a triedne povedomie sa podkopávalo, lebo utlačovatelia, hoci aj súdruhovia, potrebovali nevedomosť a naivnosť slovenského robotníctva.“*<sup>73</sup>

*„Slovenský proletariát“* si tak mohol po vzniku ČSR vydýchnuť a voľnejšie žiť, aspoň tak to tvrdil autor v príspevku, no obával sa nového nepriateľa a to *„bezohľadného kapitalizmu“*.

Spoločnou črtou v obsahu niekoľkých článkov sa stala pracovitosť a usilovnosť Slovákov. Podľa príspevku Jozefa Hamaja, pracovitosť Slovákov maďarský národ pravidelne využíval a preto ho nazval *„odvekým otrokárom“*. Čitateľov sa snažil varovať, aby sa nedali znova v budúcnosti podobne využiť.<sup>74</sup> S podobným posolstvom sa stretávame v jednom z ďalších vydaní *Slováka*. Hlavným motívom v tomto príspevku bolo využitie slovenskej práce Maďarmi v prospech Uhorska. Tisíc rokov Slovenska ako súčasť Uhorska, autor vidí predovšetkým ako maďarské vykoristenie Slovákov: *„[...] tisíc rokov jedol koláč zo slovenských mozoľov, tisíc rokov sa honosil pred svetom slovenskými hodnotami, slovenským umom, slovenským umením, výplodmi slovenskej pracovitosti, tisíc rokov hrdlačil ten zaznávaný zneužívaný vykorisťovaný Slovák, aby maďarskí páni bezstarostne mohli hľiviať v nádhernej Pešti.“*<sup>75</sup> Príspevok zakončuje dôrazné odmietnutie akýchkoľvek ďalších väzieb na Maďarsko.

Niekoľkí autori sa pri písaní svojich príspevkov do periodík nevyhýbali ani umeleckému štýlu, napríklad použitiu rôznych metafor či prirovnaní pri vytváraní obrazu Uhorska. Jar a Veľká noc roku 1919 bola v náučnom časopise *Osveta* prirovnaná k prvej jari slovenského národa, ktorú zažili ako slobodní občania. Uplynulých tisíc rokov autor prirovnal ku krutej, neútešnej zime, ktorá nedovolila prísť jari, alebo letu.<sup>76</sup>

<sup>73</sup> Vlastnou cestou. In: *Kovorobotník*, I., 1919, č. 2, s. 1-2

<sup>74</sup> HAMAJ, Jozef: Slovač moja drahá buď na stráž! In: *Slovák*, II., 1920, č. 1, s. 2

<sup>75</sup> S.: Maďari sa len nevedia vpratáť do kože. In: *Slovák*, I., 1919, č. 42, s. 1

<sup>76</sup> MALÍK, M.: Prvé jaro – prvá Veľká noc. In: *Osveta*, I., 1919, č. 15, s. 1

Motív tisícročnej zimy, v ktorej zamrznutý slovenský národ bol väznený, sa opakoval aj v ďalšom článku. Jednotlivé nástrahy zimy autor premietol do obrazu života Slovákov v Uhorsku:

*„Divoké vzteklé metelice, nespravodlivého, nemilosrdného, šialeného prenasledovania a teroru zúrila po ňom, zavejúc a pochovajúc nám všetky túžby v lepšie, slobodnejšie časy, mráz útisku, utláčania spálil nám všetky nádeje v krajšiu budúcnosť. Odveké ľady otroctva ležali na nás, ako tá oceľová žula na našich Tatrách, nedoprajúc nám všetky túžby v lepšie, slobodnejšie časy.“<sup>77</sup>*

V tomto prípade však autor neprirovnal slobodu k jari, ale ku príchodu Mateja. Matej oslavuje meniny 24. februára a s týmto menom súvisí známe príslovie Matej ľady láme. Vznik ČSR bol v príspevku obrazne pomenovaný príchodom Mateja, keď sa lámali všetky ľady minulého politického zriadenia a nastalo znovuzrodenie Slovákov, tak ako to býva so znovuzrodením prírody na jar.

Iné prirovnanie aj keď istým spôsobom opäť súviselo s jarou, bolo publikované v týždenníku *Slovák*. Život slovenského národa v Uhorsku neznámy autor prirovnal k jednotlivým dňom Veľkého týždňa počas Veľkonočných sviatkov. Veľký pôst, ktorý trvá štyridsať dní, bol premietnutý do obdobia, ktoré Slováci prežili ako súčasť uhorského národa: *„Náš národ slovenský mal účasť aj na smútku veľkého týždňa – ba už bol oblečený aj do smútočného rúcha Veľkého piatku. Vypil už kalich utrpenia až do dna, ale nevycedil ho do poslednej kvapky.“<sup>78</sup>* Aj keď očakávali radosť ostatných dní Veľkej noci, ktoré znamenali vzkriesenie a večný život, koniec príspevku bol negatívne ladený. Keďže strana SES, pod ktorú *Slovák* patril sa snažila o autonómiu Slovenska v rámci ČSR, nedosiahla v tomto období (apríl 1920) želané výsledky, premietlo sa to aj v tomto príspevku. Nespokojnosť s vtedajšou situáciou vyjadril autor znepokojením, že slovenský národ stále nie je v novom štáte považovaný za rovnocenný a slobodný a je vnímaný ako ten nižší a podriadený.

Okrem všeobecného obrazu tisícich rokov života Slovákov v Uhorsku sa niektoré príspevky zamerali na konkrétne udalosti v histórii Uhorska. Neoddeliteľnou súčasťou dejín slovenského národa v Uhorsku sa stala aj legenda o slovenskom zbojníkovi Jurajovi Jánošíkovi. Stanislav Brandejs, ktorý v *Hospodárskom obzore* publikoval svoj spomienkový článok o Jánošíkovi, ho dokonca prirovnal k Spasiteľovi Slovákov. Toto pomenovanie si vyslúžil svojou pomocou chudobnému, ktorého *„[...]osoh jeho práce mu*

<sup>77</sup> Na Mateja. In: *Slovák*, II., 1920, č. 31, s. 1-2

<sup>78</sup> Alleluja. In: *Slovák*, II., 1920, č. 60, s. 1

*brali, školy mu nedopriali, chceli ho mať ohlúpeným, aby otročil, pokiaľ si to Maďar vo svojej dravosti zahrávajú si na poloboha od neho žiada.[...]“<sup>79</sup>*

Jednou z významných udalostí bolo zrušenie poddanstva v roku 1848. Práve tejto udalosti bol venovaný úvodník januárového čísla časopisu *Republikán* v roku 1920. Najväčšia zásluha za zrušenie poddanstva bola v článku pripisovaná slovenskému národu, najmä jeho zástupcovi v prvej polovici 19. storočia Ľudovítovi Štúrovi. Zásluhu maďarských politických predstaviteľov na zrušení poddanstva, autor skúmaného príspevku minimalizoval, miestami úplne zavrhol. „*Tak sme my Slováci od poddanského jarma oslobodili aj otrocký ľud maďarský.*“<sup>80</sup>

Ešte aj v roku 1918 cítili Slováci krivdu za národnostný zákon z roku 1868, čo bolo vyjadrené článkom *Slovenského týždenníka*. Autor čitateľom pripomenul, že hoci uhorská vláda národnostný zákon pripravila, neopatrila ho exekučnou klauzulou, čím sa neurčil deň, keď mal tento zákon vstúpiť do platnosti. Namiesto toho však vláda zrušila slovenské gymnáziá, zastavila činnosť Matice slovenskej a zabavila jej majetok. Hlavným dôvodom, prečo tento príspevok vznikol, bola maďarská tlač. Tá podľa autora začala písať o Slovákoch úctivejšie, ale najmä dávala prísľuby slovenskému národu v lepší život, v prípade ich návratu do spoločného štátu Slovákov a Maďarov. Tu sa však objavila pripomienka smerujúca na uhorskú vládu:

*„Uhorská vláda mohla hneď nariadiť prevedenie národnostného zákona z roku 1868, mohla nariadiť hneď aby sa vyučovalo slovensky na všetkých školách na území slovenskom, mohla hneď navrátiť zhabaný majetok bývalej Matice slovenskej a mohla hneď odovzdať správu slovenských krajov povereným, osvedčeným mužom slovenským.“<sup>81</sup>*

Hlavným posolstvom príspevku bola viera v slovenský národ, že sa nenechá oklamať a nálákať na prázdne sľuby maďarskej tlače, ale bude voči nim pozorný a obozretný.

Naznačený problém, odmietnutia akejkoľvek formy samosprávy pre slovenský národ v rámci Uhorska, tak ako o tom stručne hovoril predchádzajúci citát, bol riešený i v *Robotníckych novinách*. Aj keď predstavitelia vládnej vrstvy jednotlivé národy v Uhorsku presviedčali s heslom „*Spojenými silami*“ o čo najintenzívnejšiu spoluprácu, sami ho ignorovali a sily jednotlivých národov nebrali do úvahy. Autor videl hlavnú

<sup>79</sup> BRANDEJS, Stanislav: Jánošík. In: *Hospodársky obzor*, I., 1919, č. 3-4, s. 1-2

<sup>80</sup> My sme už. In: *Republikán*, II., 1920, č. 2, s. 1

<sup>81</sup> Neverte nikomu!. In: *Slovenský týždenník*, XVI., 1918, č. 46, s. 1

príčinu rozpadu monarchie práve v tom, že svoje vlastné heslo nedodržala, národom nedala vlastnú samosprávu, čím proti sebe vytvorila ešte väčšiu nevraživosť z ich strany.<sup>82</sup>

Ojedinelý pozitívny obraz na dejiny Uhorska prezentovaný prostredníctvom histórie Bratislavy sa dostal na stránky *Robotníckych novín* pri príležitosti presunutia slovenskej vlády zo Skalice do Bratislavy. V krátkosti bola zhrnutá jej história od čias Veľkej Moravy, ťažisko článku bolo však zamerané na význam Bratislavy ako vyše dvestoročného korunovačného sídla.<sup>83</sup>

Hospodársko-politický týždenník Milana Hodžu *Slovenská vlast'* poukázal na krutosť bojov, do ktorých boli posielaní i Slováci, s cieľom bojovať za Rakúsko-uhorskú monarchiu. Najviac kritiky autor článku zniesol na systém odmeňovania vojnových veteránov a invalidov, ktorým sa z bojov podarilo vrátiť. Odmenou im častokrát bola len bezcenná medaila; stávali sa z nich žobráci. „Za to, že za kráľa, panovnícky dom, rakúsko-uhorský štát krv svoju cedili, za to že sa stali mrzákmi, dostali od rakúsko-uhorského štátu verklik, aby mohli ísť žobrať.“<sup>84</sup> Autor príspevku na konci ironicky poznamenal, že Habsburgovci si za vyhraté boje dopriali pamätníky a tituly, čo bola ukážka, ako si ctili krv slovenského národa, ale samozrejme aj iných národov, ktoré bojovali v ich mene.

Maďarizácia, ktorej dôsledky boli zjavné ešte aj v prvých rokoch existencie ČSR, taktiež patrila k témam v sledovaných článkoch. Daniel Rapant publikoval v revue pre slovenskú mládež s názvom *Mladé Slovensko*, príspevok venovaný tejto téme. Maďarizáciu nazval „smutným dedičstvom“, pozostalým z minulosti, o ktorej kolovalo mnoho mylných predstáv a práve Rapant to chcel uviesť na pravú mieru. Mylné predstavy podľa jeho názoru vytvárali „Maďaróni“, ktorí sa nimi stali pri vidine zabezpečenia si lepšieho života, snažiaci sa neskôr po zániku Uhorska ospravedlniť svoje minulé konanie. Zazlieval im, ich vysvetlenie po páde monarchie, že sa stali Maďarmi z donútenia nie z presvedčenia, aj keď uznával možnosť existencie aj takých ľudí. Tento obrat im však nezazlieval, pretože chápal, že ich k tomu viedli už od školy a teda považovali to za prirodzenosť hovoriť, ale aj cítiť sa Maďarmi. Rapant vyslovil prosbu, aby týchto „Maďarónov“ čitatelia hneď neodsúdili, ale naopak snažili sa ich pochopiť.<sup>85</sup>

Následky, aké mal proces maďarizácie na Slovákov žijúcich v Uhorsku, opísal vo svojom článku Andrej Hlinka:

<sup>82</sup> Spojenými silami. In: *Robotnícke noviny*, XVI., 1919, č. 48, s. 1

<sup>83</sup> Nazpäť do slovenskej Bratislavy. In: *Robotnícke noviny*, XVI., 1919, č. 9, s. 1

<sup>84</sup> Aké bolo Rakúsko-Uhorsko!. In: *Slovenská vlast'*, I., 1919, č. 6, s. 3

<sup>85</sup> RAPANT, Daniel: Maďarizácia. In: *Mladé Slovensko*, II., 1920, č. 5, s. 1-2

„Pozbavení sme boli školy, do úradov nás až vtedy púšťali, keď sme sa za Maďarov priznávali. Mestá naše boli celé pomadžarčené. Ulicami len zriedka bolo počuť slovenské slovo od inteligenta. Odsúdení sme boli na smrť, už nám bolo ťažko sa na to dívať. Slovenská ratolesť, najmladšia a najmenšia na slovanskom kmene schla a schla. Škola, spoločnosť, úrady, nevynímajúc ani hierarchie, podali si ruky na vydusenie slovenskej inteligencie. Už nás tak málo bolo, že sme doma boli za cudzích považovaní, a brániť sme sa nevedeli.“<sup>86</sup> Ako katolícky kňaz, ďakoval Bohu za pomoc slovenskému národu pri vyslobodení a za to, že sa mohol stať „pánom vo svojom dome“ po tak dlhej dobe, ktorú musel prečkať.

Novoročný príhovor k roku 1920 v periodiku *Hlas ľudu* mal spomienkový charakter. Autor príhovoru spomínal na pomery slovenského národa pred svetovou vojnou, keď bol spútaný „otrockými jazykovými okovami“. Maďarský národ nazval podľa ich pôvodnej domoviny „aziatmi“, ale pripustil, že aj Slováci pochádzali z tej istej oblasti. Autor si bol vedomý, že túto pravosť Maďari už dávno stratili a tak sa musel zmieriť s ponechaním maďarského národa v ich terajšej vlasti, aj keď predkovia Slovákov boli podľa jeho názoru na tomto území oveľa skôr. Svetovou vojnou a následným vznikom ČSR sa zo Slovákov stal slobodný národ, čo dovtedy bolo pre nich nepredstaviteľné a vzdialené. Varovanie od autora ale znelo: „Za starých časov rozhodovala len brachyálna sila a dnes rozhoduje aj trochu rozumu spojeného so silou.“<sup>87</sup>

Na stránkach týždenníka *Slovensko*, ktorý začal vychádzať krátko po vzniku ČSR, sa začiatkom roka 1920 objavil článok Jána Drobného zameraný na západné Slovensko. Práve túto časť Slovenska videl ako tú, v ktorej sa rodilo národné povedomie Slovákov. Tu žil, pracoval a za národ bojoval Hurban a spolu s ním aj národne uvedomelí Slováci, ktorým nebol ľahostajný ďalší osud slovenského národa. Týchto bojovných Slovákov charakterizoval ako tých, „[...] kto s motykou, kto s cepami, kto vidlami ozbrojil sa a stal si pod tú rozvinutú zástavu tisíc liet šľapanú a dokazoval celému svetu, že je tu národ slovenský, ktorý sa domáha práv svojich, že tu býva ľud, ktorý si vie svoje žiadosti i zbraňou zdôrazniť.“<sup>88</sup> Ján Drobný videl západné Slovensko ako to najviac zanedbané, najviac poznačené maďarskou nadvládou. Absenciu strednej školy, priemyslu, železnice, alebo akejkolvek pomoci, ktorá by zlepšila podmienky na život chudobnejšiemu

---

<sup>86</sup> HLINKA, Andrej: Hus či Sv. Ciril?. In: *Slovák*, I., 1919, č. 27, s. 1

<sup>87</sup> -K-: Vážne časy. In: *Hlas ľudu*, II., 1920, č. 5, s. 1

<sup>88</sup> DROBNÝ, Ján: Na čo by sa nemalo zapomínať?. In: *Slovensko*, III., 1920, č. 15, s. 1

slovenskému ľudu, si dával do súvisu s tým, že odpor slovenského národa vychádzal práve z tejto oblasti.

Spätňý pohľad na vládu Habsburgovcov bol zachytený v jednom z článkov *Robotníckych novín*, kde neznámy autor práve im dával za vinu situáciu Slovákov v Uhorsku. Táto dynastia podľa neho priviedla slovenský národ do obrovského nešťastia. Aj po vzniku ČSR bolo stúpencov maďarskej politiky na Slovensku dosť. V článku ich autor nazval „*slovenskými Horthyovcami*“, podľa maďarského politika Miklósa Horthyho, Františka Jehličku, sympatizanta promaďarskej politiky autor obvinil z vodcovstva „*slovenských Horthyovcov*“, pričom ho odsúdil za jeho snahu vrátiť Slovákov znova pod vládu maďarskej politiky.<sup>89</sup>

„*Nás Slovákov držali Maďari pod riečicou tisíc rokov a tak nie div, že bytie nášho národa bolo vlastne len počas poslednej krvavej vojny odhalené hrdinstvom a chrabrosťou našich slovenských vojakov - junákov.*“<sup>90</sup> Túto myšlienku vyslovil Janko Mudroň v príspevku, ktorým chcel podotknúť, že Česi boli v zahraničí známejší ako Slováci, za čo mohla izolácia slovenského národa počas dlhého obdobia ich neslobody.

Jedným zo slovenských periodík, ale promaďarsky orientovaných bol *Slovenský národ*. Vychádzal v Budapešti a jeho podtitul znel časopis „*pre obranu samostatnosti Slovákov*“. Antipatie k českému národu toto periodikum demonštrovalo aj v jednom zo svojich článkov. Spoločnú minulosť Slovákov a Čechov priblížil už v období Veľkej Moravy, aj keď autor odmietal, že by veľkomoravská ríša bola ich spoločnou vlasťou. Hlavná idea článku sa odvíjala práve od zániku Veľkej Moravy, keď si Česi privlastnili západné kraje bývalej ríše a Maďari zaujali jej zvyšné časti. Podľa autorovho presvedčenia maďarský národ nepotreboval územie na ľavo od Dunaja, teda slovenské územie. Na krátky čas padlo toto územie pod vládu Poľska, ale roku 1030 už bolo pod svätoštefanskou korunou. Autor vyvracal dlhodobo zaužívaný názor o maďarskom rozbití Veľkej Moravy a zastavení rozvoja slovanského národa. Jeho názor bol však úplne opozitný, keď tvrdil, že príchod Maďarov zachránil Slovanov. Tí by totiž v rámci Veľkej Moravy pod „*Svätoplukovými slabými synmi*“ upadli a dostali by sa pod nadvládu Germánov. Maďari ich ale zachránili a v rámci Uhorska sa tisíc rokov rozvíjali. Svoju vidinu spojenia Čechov a Slovákov prezentoval takto:

---

<sup>89</sup> Kopajú hrob našej politiky. In: *Robotnícke noviny*, XVII., 1920, č. 65, s. 2

<sup>90</sup> MUDROŇ, Janko: Srdcia čisté stvor v nás ó Bože a ducha priameho obnov vo vnútornostiach našich. In: *Republikán*, II., 1920, č. 2, s. 1-2

*„Šťastie Slovákov, že po stroškotanej Veľkej Morave dostali sa pod korunu sv. Štefana, ktorému Uhorsko – teda Maďari tak ako Slováci d'akuje i politické sjednotenie i sformovanie svoje. Ani chýru by nebolo doteraz po Slovákoch, keby ich Božie riadenie bolo pripútalo ku Čechám. To vidieť z terajšieho hltavého chovania sa potomkov Bojov, odkiaľ Čechov nazývajú“<sup>91</sup>*

Spoločnými dejinami Slovákov a Čechov sa zaoberal týždenník *Slovák* v jednom zo svojich článkov. Neznámy autor tu prezentoval svoje myšlienky o federatívnom usporiadaní ČSR a to predovšetkým z dôvodu, že dejiny nepoznajú československý národ. Na obranu svojho presvedčenia argumentoval, že slovenský národ bol vždy „osobitý, mocný, zdravý a veľký“ a pred príchodom Maďarov do Podunajskej oblasti žil svojim voľným národným životom. Slovenský národ spolu s českým predstavovali bratské národy, ktoré odjakživa žili vedľa seba, ale československý národ nikdy netvorili, každý z nich si žil vlastným životom. A to až do chvíle kým Veľkú Moravu, ríšu slovenského národa, nenapadli maďarsko-germánske vojská a slovenský národ bol rozdvojený. Moravská časť padla do rúk Germánov, neskôr Čechov a druhá – Slováci do rúk „mongolských“ Maďarov, kde boli až do roku 1918. Pre tieto dôvody bol autor presvedčený, že federatívne usporiadanie sa ukázalo ako najvhodnejšie pre ČSR.<sup>92</sup>

Protichodný názor prezentoval Ivan Déřer v jednom zo svojich príspevkov. Veľkú Moravu videl ako mohutnú spoločnú ríšu Slovákov a Čechov, kde žili slobodne a šťastne. Avšak oba národy si to nevážili a ich nesvornosť využili Maďari, ktorí ich rozdelili. Slovákov na tisíc rokov „uvrhli do neslobody“, ale spravodlivosť po mnohých rokoch opäť Slovákov a Čechov spojila do jedného štátu. Nechcel, aby Slováci naleteli Maďarom na ich sľuby týkajúce sa autonómie, ktorú by im dali v prípade, že by sa pripojili k Maďarsku. Argumentoval to otázkou, že prečo ju teda nedali Slovákom už skôr, keď boli stále súčasťou Uhorska. A tiež čitateľom pripomenul, že ani len pripravený národnostný zákon neuviedli do platnosti. Preto autor vyzýval svojich čitateľov:

*„Vo vážnych časoch prehovoríť chcem k mojim rodákovi vážne slovo. Tisíc ročné panstvo maďarského kmeňa nad Slovákami zrútilo sa. Slováci sú voľní a môžu žiť svojim vlastným životom. Len od nás a jedine od nás závisí, aby život náš, našich detí a vnukov bol šťastnejší, ako život našich otcov, dedov a pradedov. Naša spása je v úzkom spojení s bratmi Čechmi.“<sup>93</sup>*

<sup>91</sup> Dve koruny. In: *Slovenský národ*, II., 1920, č. 1, s. 1

<sup>92</sup> Spojené štáty Československé. In: *Slovák*, II., 1920, č. 36, s. 1-2

<sup>93</sup> DÉRER, Ivan: Bez poriadku niet slobody. In: *Osveta*, I., 1919, č. 1, s. 1

### 3.2 Obraz uhorského školstva

Od 90. rokov 19. storočia sa snahy maďarskej vládnej elity o vytvorenie jednorečového národného maďarského štátu stupňovali a vyvrcholili v prvých rokoch 20. storočia. Prišla vlna odnárodňovania, maďarizácie a takmer úplného odstránenia slovenského jazyka z vyučovacieho procesu.<sup>94</sup> Rozpadom Uhorska a vznikom ČSR nastali obrovské zmeny a reformy v oblasti slovenského školstva. Reorganizácia jeho systému po roku 1918 si vyžadovala príliv českých učiteľov, ale aj doškolovania a preškolovania slovenských učiteľov.<sup>95</sup>

Slovenské periodiká svojimi článkami reagovali na prebiehajúce zmeny v školstve pozitívne, pričom sa poohliadli za školským systémom minulého obdobia, z čoho vznikol obraz slovenského školstva v Uhorsku.

V roku 1920 začal vychádzať časopis *Slovenský učiteľ*, tlačový orgán Zemského učiteľského spolku pre Slovensko. Časopis bol zameraný v prvom rade na informovanie slovenských učiteľov o novinkách v školskom systéme, o učebných osnovách a o najnovších metódach vo výučbe. Avšak prvé príspevky v tomto periodiku sa zaoberali históriou slovenského školstva v Uhorsku, pričom ich zámerom bolo zdôrazniť kontrast vzniknutý zmenou politického prostredia.

V úplne prvom úvodníku sa redakcia snažila o povzbudenie nových učiteľov do ich práce. Pripomenuli im, že v podmienkach minulej vlády boli nariadenia pre výučbu nemenné, bez možnosti sa proti nim kriticky postaviť a nejakým spôsobom ich zmeniť. Jednoducho tieto príkazy museli byť plnené, bez ohľadu na to, či sa to javilo pre deti v školách ako vhodné a prospešné, alebo nie. „*Moloch maďarizácie*“ bol voči slovenským deťom bezohľadný, čo redakcia odsúdila najviac. Do budúcnosti dúfali v lepšie podmienky pre ich prácu, ktoré im mal priniesť demokratický systém vzniknutej ČSR. Ich najväčším práním bolo aby mohli pracovať samostatne a cieľavedome k dobru slovenských detí.<sup>96</sup>

V téme z úvodníka pokračovali aj ďalšie články prvého čísla nového periodika. Anton Hancko o prechode slovenských učiteľov z Uhorska do ČSR napísal:

„*Po rozpadnutí Maďarska rozpadli sa všetky sväzy, všetky spolky Maďarské. Rozpadnul sa podobne aj spolok jednot maďarských učiteľov, ktorému sme my Slováci len otrockými doplnkami byť mohli. Z rozsypaného spolku víťazoslávne vyšiel bývalý otrok, - utlačovateľ jeho ale porazený padol na zem. Odbila hodina keďže každý – na Slovensku*

<sup>94</sup> MAGDOLENOVÁ, Anna: Slovenské školstvo v prvých poprevratových rokoch..., s. 482.

<sup>95</sup> OTČENÁŠOVÁ, Slávka: *Schválená minulosť. Kolektívna identita v československých a slovenských učebniciach dejepisu (1918-1989)*. Košice. s. 30-31.

<sup>96</sup> REDAKCIA: Na cestu. In: *Slovenský učiteľ*, I., 1920, č. 1, s. 1-2

*žijúci učiteľ musel sa osvedčiť, čím je vlastne. Nútený bol každý úradne prejať: komu je verným, ku komu tiahne, kam chce patriť.*“<sup>97</sup>

Z tohto rozhodovania, ako sa autor nazdával, vznikli dve skupiny. Jednou boli roduverní Slováci, ktorí jasnali nad svojou získanou slobodou a hlásili k práci na zveľadňovaní svojho národa. Druhú skupinu tvorili Slováci „*nasiaknutí maďarskou narkózou*“, ktorí v krátkom čase po vzniku ČSR nevedeli čo robiť, ku komu sa prikloniť, koho ideu si prisvojiť ako vlastnú.

Posledným príspevkom v prvom čísle *Slovenského učiteľa*, zaoberajúcim sa minulosťou školského systému v Uhorsku, bol článok Jozefa Pavloviča. Zameral sa na úlohu učiteľa v slovenskej škole po spúšti, ktorú po sebe zanechal uhorský školský systém. Bývalá monarchia, podľa názoru autora, stroskotala na jej nespravodlivosti, klamstvách a potlačovaní národov. Maďarské školy fungujúce v Uhorsku nazval „*mučiarňami ducha*“, pretože stáli v službách maďarizácie, čas určený na iné predmety bol venovaný výučbe maďarčiny. Ľudí, ktorých tieto školy odchovali, autor vykreslil ako chladných, nevšímavých, neschopných sa oduševniť pre vyššie národné ciele, ľahostajných k svojmu národu. Jedinými školami pestujúcimi národného slovenského národného ducha boli školy konfesijné, v ktorých pracovali roduverní učitelia, tých však bolo málo. Autor dúfal, že podobných učiteľov bude v novej republike oveľa viac a pripojil aj svoju úvahu o úlohe školstva: „*Budúcnosť a rozkvet krajiny závisí od jakosti, od vzdelanosti jej občanov. Občanov štátu vychováva škola. Môžeme teda povedať, že aká škola, taký podrost, takí občania a taká budúcnosť.*“<sup>98</sup>

Nové slovenské školské periodikum bola aj *Slovenská škola*, nezávislý časopis slovenského učiteľstva. Novinári píšuci príspevky do tohto časopisu mali snahu vytvoriť obraz už zaniknutého uhorského školstva. Najväčšie škody maďarizácia napáchala podľa P. Galla vo východnej časti Slovenska. Tu podľa neho Apponyiho politika takmer úplne potlačila v deťoch slovenské povedomie.<sup>99</sup>

Obrazu najnižšieho školstva pred rokom 1918 sa venoval R. Budovič v jednom zo svojich článkov v *Slovenskej škole*. Bol toho názoru, že v prípade elementárnych škôl sa maďarská vládna elita dopustila najväčšieho zlyhania. To spočívalo v tom, že nebrali do úvahy rozdiely medzi mestskou a dedinskou „elementárkou“ a pripravili im rovnaké

<sup>97</sup> HANCKO, Anton: Naše oslobodenie. In: *Slovenský učiteľ*, I., 1920, č. 1, s. 2

<sup>98</sup> PAVLOVIČ, Jozef: Úloha slovenského učiteľa a slovenskej školy. In: *Slovenský učiteľ*, I., 1920, č. 1, s. 9-10

<sup>99</sup> GALLO, P.: Pestujme národné povedomie. In: *Slovenská škola*, II., 1920, č. 3-4, s. 33

učebné plány, rozvrhy hodín i učebné postupy. Tým sa podľa neho ešte viac znehodnotil vyučovací proces, ktorý už bol aj tak dosť narušený.<sup>100</sup>

Zobrazením situácie v uhorskom školstve sa nevenovali iba periodiká priamo zamerané na odbor školstva, ale aj mnoho iných, či už politicky alebo kultúrne zameraných. O absencii vhodných učiteľov do slovenských škôl v ČSR sa v *Robotníckych novinách* rozpisal Štefan Osuský. „*Sústava maďarského vladárstva od dávnych časov v tom sústredila svoje snahy, aby zo slovenského ľudu vyrostlú a do verejného života pribúdajúcu inteligenciu od svojho pôvodu odtrhla, odvrátila, v citu a zmýšľaníu pomad'arčila. Následky maďarizácie sú smutné.*“<sup>101</sup>

Začiatkom roka 1919 bolo v Ružomberku slávnostne otvorené gymnázium, o čom písali aj v periodiku *Slovák*. Okrem oznámenia o tejto udalosti v článku citovali i príhovor správcu gymnázia Bohumila Haluzického. V ňom sa dotkol taktiež témy „tisícročného jarma“, z ktorého sa Slováci len pred krátkym časom dostali. Dôsledkom tohto „väznenia“ Slovákov bolo aj školstvo, ktoré Slovákov od ich národa odháňalo a lákalo ich do cudziny. Preto správca Haluzický vkladal veľké nádeje do novootvoreného gymnázia, ktoré malo od toho dňa slúžiť slovenskému národu.<sup>102</sup>

Príspevok v *Slovenských ľudových novinách* sa svojím obsahom dotkol problematiky zaostalosti slovenského národa v oblasti školstva a kultúry. Zaostalosť spôsobila tisícročná viazanosť Slovákov v Uhorsku, kde sa ani ich kultúra, ani vzdelanosť nemohli rozvíjať smerom, akým by si bol slovenský národ želal: „*Áno, zaostalý národ sme boli, lebo však ani jednu strednú školu nám nedovolila maďarská nesvedomitá nadvláda a nebolo potrebné ani jednu slovenskú knižku písať pre našu mládež stredoškolskú. Ešte aj v ľudových školách bola najtuhšie prenasledovaná naša malá slovenská kultúra.*“<sup>103</sup> Aby sa Slováci mohli v oblasti kultúry a vzdelanosti priblížiť na úroveň iných slobodných štátov Európy, obsah príspevku ich vyzýval, aby v srdci našli národné cítenie a plnili si povinnosti dobrých občanov. Rodičov školopovinných detí zas prosil, aby prispeli na fond, určený pre rozvoj slovenského školstva zanedbaného „tisícročným ujarmením“.

Otázku, akí ľudia vyrástli z detí, ktoré boli vychovávané v maďarských školách, si kladol V. Plcka. Vzápätí si na ňu aj trpkovo odpovedal, mysliac si že sú to ľudia necitliví,

<sup>100</sup> BUDOVÍČ, R.: Niečo k povšimnutiu. In: *Slovenská škola*, II., 1920, č. 9-10, s. 110

<sup>101</sup> OSUSKÝ, Štefan: Inteligencia a ľud. In: *Robotnícke noviny*, XVI., 1919, č. 28, s. 2

<sup>102</sup> ORLOV: Slávnostné otvorenie ružomerského gymnázia. In: *Slovák*, I., 1919, č. 8, s. 2

<sup>103</sup> Drahí bratia, milé sestry!. In: *Slovenské ľudové noviny*, XI., 1920, č. 10, s. 1-2.

nenávidiaci vlastných bratov a všetko čo nebolo maďarské, „[...]pretože im bola očkovaná otrava do mladých duší.“<sup>104</sup>

Aj napriek silnej maďarizácii v posledných rokoch existencie Uhorska videl Martin Buk mravnú úroveň slovenskej mládeže oveľa vyššiu, než bola úroveň tej maďarskej. Snažil sa o tom presvedčiť čitateľov *Slováka*, pričom zdôraznil, že Slovákov nezlomilo ani tisícročné otroctvo v tom, aby stratili svoju mravnosť.<sup>105</sup>

Školy na území dnešného Slovenska, v období keď toto územie patrilo k Uhorsku, nazval autor príspevku v periodiku *Republikán* „odnárodňovacími dielňami“. Ich následky budú podľa autora ešte veľmi dlho citeľné a škody nimi napáchané sa nepodariť tak ľahko odstrániť. Pozitívne vnímal prácu učiteľov na Liptove, ešte počas existencie monarchie, pretože práve v tomto regióne videl najpočetnejšie skupiny mladých národovcov, nepostihnutých maďarizačným školstvom.<sup>106</sup>

Podobná myšlienka bola obsahom článku Jána Pepicha. Škola pre neho predstavovala základný kameň štátu, ktorý bol ale v posledných rokoch Uhorska zničený a znehodnotený. V školách sa slovenským deťom nedostalo dostatočného vzdelania, časť z nich sa pomadžarčila a odtrhla od slovenského národa. Autor vkladal veľké nádeje do nového slovenského školstva a veril že „odmaďarčenie“ bude úspešné.<sup>107</sup>

V procese prinavrátenia slovenských žiakov k národnému cíteniu mali byť najviac nápomocní noví učitelia, ktorí začali po vojne pôsobiť v slovenských školách. To od nich očakával autor príspevku v *Osvete*. Prihovoril sa ku nim s vierou, že budú lepšími zakladateľmi nového systému, než boli ich predchodcovia. Pád Uhorska videl v týchto príčinách:

„Tisícročná budova Uhorska, keby bola bývala stavaná na pilieroch pravdy a práva, rovno deleného všetkým jej občanom a pokrytá strechou lásky a mieru, alebo aspoň zreparovaná, obnovovaná v tom duchu a smere, aby sa boli všetci jej obyvatelia dobre v nej cítili, iste by bola odolala zhubnému požiaru 5 ročnej vojny.“<sup>108</sup>

*Republikán* sa rozhodol svojim čitateľom priniesť spomienky bývalého žiaka jednej zo škôl, s cieľom vytvorenia lepšieho obrazu školského systému posledných rokov minulej doby. Ako žiak školy nachádzajúcej sa na slovenskom území, ale s vyučujúcim maďarským jazykom, nemal možnosť vzdelávať sa vo svojom rodnom jazyku. Pamätal si

<sup>104</sup> PLCKA, Vl.: Slovenské dieťa patrí so slovenskej školy. In: *Robotnícke noviny*, XVI., 1919, č. 95, s. 1

<sup>105</sup> BUK, Martin: Literatúra pre prasatá. In: *Slovák*, I., 1919, č. 25, s. 1

<sup>106</sup> RADÚZ: Naše školy. In: *Republikán*, I., 1919, č. 1, s. 2-3

<sup>107</sup> PEPICH, Ján: Naše školy. In: *Svornosť*, I., 1919, č. 2, s. 4-5

<sup>108</sup> ZGÚTHA, P.P.: Slovenským učiteľom. In: *Osveta*, I., 1919, č. 20, s. 2-3

na odpor svoj aj spolužiakov s akým sa púšťali do učenia maďarčiny. K spomienkam na školu pripojil aj zážitok z Liptovského Mikuláša, kde sa rozprávali na ulici po slovensky a aj to im bolo zakázané. Svoje rozpomienky ukončil zážitkami zo školy v období vojny.<sup>109</sup>

Nemecké školy na území dnešného Slovenska taktiež patrili do školského systému Uhorska. Posledné roky monarchie však nepriali ani tým: „*Maďarský šovinizmus najprv slovenské, potom tiež aj nemecké školy zatvoril, lebo chcel aby budúca inteligencia týchto národov v útlom už detstve národu svojmu sa odcudzila a pre Maďarsko bola získaná.*“<sup>110</sup>

K výchove a výučbe slovenských robotníkov a remeselníkov sa autori článkov vyjadrili v periodiku *Slovenský remeselník*. Obraz posledných rokov Uhorska, sa jeho redakcia, v jednom z úvodníkov, pokúsila vykresliť prostredníctvom podmienok na život, aké panovali u slovenských robotníkov, remeselníkov, či roľníkov. Neuspokojivú výučbu, ktorej sa im dostalo, videl autor ako dôsledok premysleného plánu maďarskej vláducej vrstvy. Podľa jeho presvedčenia, ich záujmom bolo aby pracujúci Slováci boli prostredníctvom obmedzení v ich verejnom i súkromnom živote držaní „na uzde“ a tak mohli ešte lepšie slúžiť Maďarom.<sup>111</sup> Maďarskú vládnucu elitu, činnú po roku 1918, obvinil zo šírenia myšlienok, ktoré stavali Slovákov proti ich národu. Túto činnosť podľa neho vykonávali prostredníctvom slovensky písaných periodík, ktoré šírili z Budapešti na územie Slovenska.

Slovákov v Uhorsku, pod ktorými mal na mysli najmä remeselníkov a robotníkov, autor príspevku prirovnal k spiacim a vykoristeným a to aj z dôvodu ich nedostatočného vzdelania. Tešil sa však z lepšej budúcnosti pre deti: „*Umožnime svojim deťom, aby zo slobody teda práca naša nebola márna ani pre nás. Umožnime svojim deťom, aby zo slobody nami vydobytej čo najviac mohli v budúcnosti získať. Nebudú už mať taký ťažký lopotný život, ako sme my mali, vzdelanie im otvorí nové cesty a ukáže nové smery, aby ľahšie, ale iste mohli sa brať napred.*“<sup>112</sup>

Roľnícke školy a výchova roľníckych detí boli témy príspevku v *Slovákovi*. Uhorskú vládu autor obvinil zo zanedbania slovenského roľníctva. Sľuby súvisiace s výchovou a vzdelaním, ktoré im dávali v predvolebnom období sa nakoniec ukázali ako prázdne, mnohé z roľníckych detí zostali bez všeobecného vzdelania. A ak sa aj k vzdelaniu dostali, tak len v maďarskom jazyku, čím sa ich situácia nezlepšila. Článok

<sup>109</sup> Mládenec zo Zav. Poruby: Našej mládeži. In: *Republikán*, II., 1920, č. 8, s. 2-3

<sup>110</sup> Dr. L.: Nemecké školy na Slovensku. In: *Robotnícke noviny*, XVI., 1919, č. 82, s. 1

<sup>111</sup> REDAKCIA: Naším cteným čitateľom!. In: *Slovenský remeselník*, II., 1920, č. 7, s. 1

<sup>112</sup> ŠORM, J.: naša sile je v organizácií, sebavedomí a vzdelaní. In: *Slovenský remeselník*, I., 1919, č. 1, s. 2

autor zakončil želaním, aby sa krivdy napáchané uhorskou vládou napravili a slovenským roľníkom bolo v ČSR lepšie.<sup>113</sup>

### 3.3 Obraz slovenskej kultúry v Uhorsku

Slovenský národ, aj keď bol v Uhorsku pod politickou nadvládou maďarskej vládnej elity, udržoval si svoje národné povedomie najmä prostredníctvom kultúry. Obraz jej existencie v čase neslobody slovenského národa, nájdeme i na stránkach niektorých skúmaných slovenských periodík.

Jedným zo základných znakov kultúry národa bola a je jeho reč. Slováci v Uhorsku si aj vďaka nej udržovali národnostné povedomie a spolupatričnosť. Ferdiš Juriga, aby demonštroval svoje presvedčenie o rovnocennosti každej reči, pripomenul čitateľom biblický príbeh o Babylonskej veži – o zmätení jazykov. Jeho záverom bolo, že keďže vznik rôznych jazykov bol božím riadením, žiaden z nich nie je nadradený nad ten druhý. V Rakúsko-Uhorsku však jazyk jednotlivých národov potlačovali a to najmä v posledných rokoch monarchie, čo bolo podľa autora hlavnou príčinou jej rozpadu. V čase, keď Slováci stáli „nad hrobom Rakúsko-Uhorska“, Juriga varoval politických predstaviteľov ČSR, aby sa nedopustili podobnej chyby a rešpektovali oba jazyky, tak český, ako aj slovenský.<sup>114</sup>

Myšlienkou tolerancie oboch rečí v ČSR sa zaoberal taktiež príspevok v periodiku *Slovák*. Jeho autor vyzýval Slovákov, aby neprestávali v boji za slovenčinu, tak ako za ňu bojovali aj pod „maďarským jarmom“: „Maďari nás cez viac sto rokov nemohli pomadžarčiť, a dnes, keď sme sa zpod ich jarma oslobodili, dnes by sme sa mali dobrovoľne zrieknuť našej slovenčiny? Nie! Nikdy!“<sup>115</sup> Jeho varovanie vychádzalo najmä voči predstaviteľom slovenskej politiky, ktorí boli schopní „z hmotných záujmov, len aby sa pri vláde udržať mohli“, zrieknuť sa slovenčiny.

Krátku zmienku o zákaze hrania divadelných predstavení v posledných rokoch existencie Uhorska, uvádzaných v slovenčine s národnou tematikou v holičskom okrese, nachádzame v jednom z príspevkov *Slovenských ľudových novín*.<sup>116</sup>

Do kultúrnej oblasti patria i spisovatelia. Dvomi slovenskými, z ktorých jeden pôsobil celý a jeden prevažnú časť svojho života v Uhorsku, boli venované dva články v týždenníku *Slovák*. Pri príležitosti sedemdesiatych narodenín Pavla Országha Hviezdoslava vyšiel článok s náčrtom jeho života, ako aj s obrazom jeho doby. Vo svojich

<sup>113</sup> J.H.: Hospodárstvo. In: *Slovák*, I., 1919, č. 3, s. 2-3

<sup>114</sup> JURIGA, Ferdiš: Svätodušný odkaz. In: *Slovenské ľudové noviny*, XI., 1920, č. 21, s. 1

<sup>115</sup> LUDOMIL: Nebáť sa!. In: *Slovák*, II., 1920, č. 14, s. 2

<sup>116</sup> Tyranizmus čili bašovanie v okrese holičskom. In: *Slovenské ľudové noviny*, XI, 1920, č. 21, s. 2

dielach zachytil „*potieranie, utiskanie, zaznávanie, súzby a strádanie*“<sup>117</sup> slovenského národa v Uhorsku. Autor o ňom píše ako o spisovateľovi, ktorý so Slovákmi zdieľal vzostupy i pády, ktorých bolo neporovnateľne veľa a to všetko svojim jedinečným spisovateľským štýlom.

Pri príležitosti sedemdesiateho výročia, no tento krát úmrtia, vznikol článok na počesť básnika Jána Hollého. O jeho postoji k slovenskému národu autor napísal:

*„Veštec slávy slovenskej, Hollý, ktorý tak túžobne očakával znovuzrodenie svojho vrúcne milovaného a práve ním tak krásne ospevovaného národa. Iste veľkými nádejami sledoval udalosti roku 1848-49, no lepšie pre neho, že sa nedočkal konca. Pravda, že čiastka nášho národa sa aj vtedy pohýbala, je pravda, že na zápalisté slová Hurbana a Hodžu mnohí chytili zbraň a vstúpili do našich slovenských légii, no jadro národa ešte tuho spalo.“*<sup>118</sup>

Autor bol však nesmierne rád, že za tých sedemdesiat rokov sa situácia pre Slovákov zmenila k lepšiemu a získali dlhoočakávanú slobodu.

K všeobecnému stavu slovenskej kultúry v Uhorsku sa vyjadril Jozef Buday v periodiku *Tatranský orol*. Išlo o kultúrny časopis, ktorý v roku 1920 nadviazal na tradíciu periodika s tým istým názvom z prvej polovice 19. storočia. Autor sa v príspevku zaoberal spojitosťou kultúrnej neslobody s neslobodou politickou. Podľa jeho názoru jedno bez druhého nemôže byť a tak pre „*politickú porobu*“ bola aj kultúra Slovákov na veľmi nízkej úrovni. Za jediné svetlé momenty slovenskej kultúry považoval časopisy, ktoré existovali v posledných rokoch Uhorska a udržiavali pri živote národné povedomie. A taktiež za ohnisko národnej kultúry označil rôzne slovenské spolky, ktoré ale podľa autorových slov skôr len prežívali a živorili, ako naplno fungovali. Spolu s kultúrnou oblasťou bola politickou situáciou zasiahnutá aj oblasť hospodárstva.<sup>119</sup>

### 3.4 Obraz uhorského hospodárstva

Nástupnícke štáty, ktoré vznikli na troskách Rakúsko-Uhorska sa museli vyrovnat' so zmenami, ktoré to prinieslo a boli nútené si vybudovať vlastnú hospodársku sústavu. ČSR patrila k jednému z najvyspelejších nástupníckych štátov v oblasti technickej a hospodárskej, ale v rámci republiky sa vývoj ukázal ako nerovnomerný. Slovenský

<sup>117</sup> TRÁVNICKÝ: Hviezdoslav (k jeho 70tym narodeninám). In: *Slovák*, I., 1919, č. 4, s. 1

<sup>118</sup> SEDMOHRADSKÝ: Ján Hollý. In: *Slovák*, I., 1919, č. 13, s. 2

<sup>119</sup> BUDAY, Jozef: Na cestu. In: *Tatranský orol*, I., 1920, č. 1, s. 4

priemysel v celkovom meradle zaostával za tým českým.<sup>120</sup> Články v periodikách reagovali na zmeny, ktoré sa po vojne začali diať v hospodárstve a priemysle Slovenska a zároveň sa ohliadali aj za hospodárskou situáciou bývalej monarchie.

Najčastejšou témou článkov boli veľkostatky existujúce v Uhorsku a možnosti ako s nimi naložiť po vzniku ČSR. To, akým spôsobom veľkostatky vznikli sa dočítame v periodiku *Slovenská vlasť*. Autorova predstava bola, že spomínané veľkostatky boli až na malé výnimky výsledkom násilia a úskokov. A prečo sa to mohlo diať násilnou cestou? Podľa neho, „celý verejný život bývalého Uhorska po stáletia dokazoval to, uhorské verejné právo bolo otázkou sily. Každý druh násilia, páchaného mocnejšími na slabších, ako náhle sa opakoval, stával sa tu právom.“<sup>121</sup>

Ideou prerozdelenia bývalých veľkostatkov sa zaoberali *Robotnícke noviny* a hneď v dvoch článkoch. Prvý z nich vytvoril obraz o slovenskom ľude, ktorý na nich v Uhorsku pracoval. Ten, podľa autora, na veľkostatkoch len otročil, sám žil v chudobe a biede a bohatstvo zhromažďoval len pre iných. „Administratívna vrchnosť vládla, zástupcovia zahraničných záležitostí boli vždy len zástupcovia veľkoagrárnikov a pre malý ľud sa takmer nič nerobilo.“<sup>122</sup> Do budúcnosti autor vyslovil pranie, aby pôda z veľkostatkov prešla z rúk kniežat a grófov do vlastníctva pracujúceho ľudu. Milan Hodža sa v druhom článku taktiež vyjadril na túto tému. Veril, že „logika dejín prináša so sebou nápravu roľníckej krivdy.“<sup>123</sup> Pod nápravou roľníckej krivdy videl možnosť slovenského ľudu presunúť sa z „Karpatských úskalí“, kam bol roky tlačенý vládnucimi dynastiami Arpádovcov, Anjuovcov a Habsburgovcov, na podunajskú úrodnú pôdu, ktorá dovtedy patrila práve veľkostatkárom.

O ťažkej situácii slovenských roľníkov sa písalo i v *Priekopníkovi*. Hlavným posolstvom príspevku bola beznádej niektorých slovenských roľníkov a nutnosť ich vysťahovania sa do Ameriky. Dôvodom bola ich neschopnosť uživiť seba a svoju rodinu, keďže väčšinu poľa z dediny vlastnili veľkostatkári a ak chcel získať slušnejšiu plácu bol nútený odísť do cudziny. „Bolo to hrozné exilium chudobného slovenského ľudu, sťahovať sa z vlasti svojej do cudziny za chlebom.“<sup>124</sup>

Maďarská, ale aj slovenská odnárodnená šľachta vlastnila na území dnešného Slovenska aj panské dvory či zemianske kúrie. Autor na túto tému napísal:

<sup>120</sup> KROPILÁK, M.(zost.): *Dejiny Slovenska V*. Bratislava, 1985. s. 33

<sup>121</sup> Niečo o veľkostatkoch na Slovensku. In: *Slovenská vlasť*, I., 1919, č. 2, s. 3

<sup>122</sup> Rozdelenie pôdy. In: *Robotnícke noviny*, XVI., 1919, č. 6, s. 2

<sup>123</sup> HODŽA, Milan: Vyvlastnenie veľkostatkov na Slovensku. In: *Robotnícke noviny*, XVI., 1919, č. 26, s. 1

<sup>124</sup> Budúcnosť robotníctva na Slovensku. In: *Priekopník*, I., 1919, č. 5, s. 2

„V starom Uhorsku aristokracia (panská trieda) vládla a Maďari prisvojili si hegemoniu (nadpanstvo) na úkor ostaných národností. Krajinské zákony chytli na po stránke veľmajetkov, narážali zámožným. Zemanské dvory, naša odrodilá šľachta spotvorila sa v mohutné oázy maďarstva na slovenskom kraji. Každý zemanský dvor bol jednou – jednou haťou proti nášmu rodu. Zákon i pomery vydedili z územia veľkostatkov slovenského roľníka majetne i rečove.“<sup>125</sup>

Súvislosť s hospodárstvom, konkrétne s priemyslom na Slovensku, mala železničná doprava. Železničné trate boli na slovenskom území vo väčšine prípadov orientované na juh, keďže výrobky a iný tovar bol odvážaný do centra Uhorska. Vznik ČSR si vyžiadal prebudovanie slovenských železníc. O železničiach zdedených z minulej doby písali *Robotnícke noviny*. Stav železničných tratí autor nazval neprijemným dedičstvom po predkoch a tento stav sa podľa jeho názoru musel rýchlo zmeniť a zmodernizovať.<sup>126</sup>

Podmienky slovenských železničiarov v posledných rokoch existencie Uhorska boli vykreslené v časopise *Priekopník*. Článok hovoril o tom, že v tom čase boli považovaní za „menejcenný materiál“ v porovnaní s Maďarmi. Tí zastávali výhodnejšie pozície úradníkov, nižších úradníkov, strojvodcov, skladníkov, slovom tie najvýhodnejšie pozície v tomto odbore. Slovenským železničiarom tak boli pridelené funkcie kuričov alebo pracovníkov na trati, o ktoré nebol zo strany maďarských pracovníkov žiaden záujem. Spolu so vznikom ČSR autor videl príležitosť na zlepšenie pracovných podmienok pre slovenských pracovníkov a taktiež slovenských železníc celkovo.<sup>127</sup>

Popri mnohých negatívach boli v *Slovenskej vlasti* zobrazené i pozitívne aspekty hospodárstva v Uhorsku. Najväčším prínosom uhorskej vládnej moci, podľa článku, boli jej dotácie, ktoré na rozvoj poľnohospodárstva poskytovala. Na jeho prosperitu použili obrovské náklady, ktorými nešetrili a ich jediným cieľom bolo „zvelebiť hospodárstvo v Uhorsku“, čo sa aj vyplátilo. Výrobky putovali na rakúske trhy, mnohé aj ďalej. Trpkou poznámkou však autor naznačil, že tieto pozitívne vplyvy na uhorské hospodárstvo nemali na Slovákov takmer žiaden vplyv: „Čo maďarské vlády konali, to konali vždy len z toho stanoviska, aby pomôžené bolo maďarskému obyvateľstvu, maďarskému kraju, maďarskému zemedelstvu. Pre nás ani len tie odpadky nezostali. Maďarské zemedelstvo skutočne bolo povznesené.“<sup>128</sup>

<sup>125</sup> TRUCHLOHORSKÝ: Naše hate. In: *Slovák*, I., 1919, č. 18, s. 1

<sup>126</sup> Najbližšie úlohy železníc v československej republike. In: *Robotnícke noviny*, XVI., 1919, č. 1, s. 2-3

<sup>127</sup> Rôzne správy. In: *Priekopník*, I., 1919, č. 4, s. 4

<sup>128</sup> Zemedelstvo na Slovensku, zvelebenie jeho pomocou štátu a roľníckych organizácií. In: *Slovenská vlast*, I., 1919, č. 10, s. 5

### 3.5 Obraz Uhorska cez osudy osobností

Obraz Uhorska bol v slovenskej periodickej tlači vytváraný aj cez osudy rôznych osobností v ňom žijúcich. Neboli to len politicky činné osobnosti, ale tiež obyčajní ľudia zaujímaví svojim osudom.

Medzi najvýznamnejšie osobnosti obdobia prvých rokov ČSR patril nepochybne prvý prezident ČSR Tomáš Garrigue Masaryk. Všetky články pri príležitosti jeho sedemdesiatych narodenín, ktoré dovŕšil 7. marca 1920, sa niesli v oslavnom a ďakovnom duchu. V *Robotníckych novinách* bol prirovnaný k záchrancovi českého ale predovšetkým slovenského národa: „*Malý ponížený národ, podnoža trónu, ztročený na psa, privedený bol ním s roztrhanými putami z osobitnej cely na verejné zápolište svetové.*“<sup>129</sup>

V inom príspevku bol zas menovaný „*Oteckom*“, pretože sa o všetkých rovnako staral a taktiež „*Osloboditeľom*“ Slovákov, pretože najmä ich vyslobodil z neslobodného Uhorska. Autor článku v ňom tiež videl záruku lepšej budúcnosti občanov ČSR, ktorý ich nikdy nesklame.<sup>130</sup>

Ďalší gratulačno-ďakovný článok vyšiel i v novom periodiku *Slovenská žena*, ktorého hlavnou redaktorkou bola Terézia Vansová. Išlo o politicko-výchovný a vzdelávací časopis pre slovenské ženy, ktorého prvé číslo vyšlo práve v marci 1920. V príspevku venovanom prvému prezidentovi ČSR ho autorka vyobrazila ako ochrancu slovenského národa. Utláčaný slovenský národ potreboval takú silnú osobnosť, akou bol T. G. Masaryk pri bránení ich práv a spravodlivosti. V článku sa tiež dočítame, že Slováci neboli jediným národom, ktorý bol pod jeho ochrannými krídlami. Autor čitateľom pripomenul, že v bývalej monarchii ochraňoval Masaryk i Srbov, ktorí boli v južných častiach Uhorska prenasledovaní.<sup>131</sup>

Obrovská vďaka k osobe prezidenta Masaryka bola vyjadrená i v pedagogicky zameranom časopise *Slovenský učiteľ*. Autor príspevku Milan Frič najprv v úvode farbisto opísal všetky hrôzy slovenského ľudu, ktoré museli pretrpieť v Uhorsku:

„*Ked' odvekí naši nepriatelia, ktorí nás tisíc liet znásilňovali v našom svedomí; ktorí hanebne hrdúsili naše národné uvedomenie a krutou podlosťou šliapali po našich jazykových právach; ktorí tučili sa tukom kostí našich a krvavým potom našich mozol'ov; ktorí vo svojej bezhraničnej otrokárskej svevoli hnali nás na ostrie bodákov a nútili nás vraždiť našich bratov slovanských; keď všetci odpadlíci a zradcovia národa mrazivých*

<sup>129</sup> Zdrastvuj náš prezidente!. In: *Robotnícke noviny*, XVII., 1920, č. 17, s. 1

<sup>130</sup> Náš prvý prezident Masaryk 70-ročný. In: *Priekopník*, II., 1920, č. 6, s. 1

<sup>131</sup> VLČKOVÁ, F.: President Masaryk vychovateľ národa. In: *Slovenská žena*, I., 1920, č. 1, s. 3

*úsmevom tešili sa na našu skorú smrť: nad národom našim zablesknul svit národnej slobody.*“<sup>132</sup>

Pod svitom národnej slobody mal autor na mysli štvorročnú prácu Masaryka, ktorou sa ju snažil dosiahnuť. Počas tých štyroch rokov musel slovenský národ pretrpieť hrôzy vojny, za ktorú podľa autora mohla „*nemecko-maďarská výbojnosť*“.

Odlišný príklad politika ako T. G. Masaryk predstavoval František Jehlička, ktorého sme už spomenuli v úvode tretej kapitoly. Tento rozporuplný slovenský politik bol katolícky kňaz, v Uhorsku zastávajúci miesto poslanca v uhorskom sneme za SĽS, od roku 1919 hájil myšlienku návratu slovenského národa k Maďarsku. A práve jeho promaďarská orientácia spôsobila, že v týždenníku *Slovák* bol označený za vlastizradcu so slabým charakterom, ktorý vedel pracovať za národ, ale nie trpieť, preto ušiel do Maďarska, kde začal pracovať proti ČSR. Autor odsúdil jeho myšlienku oddelenia Slovenska od ČSR a pripojenia k Maďarsku ako autonómnej časti. Nestotožňoval sa s Jehličkovu vieru v maďarskú politiku a v splnenie jeho predstáv: „*Nie, pán Jehlička, my ďakujeme za takúto pomoc, my už poznáme Maďarov a ich sľuby, my si od Maďarov viac pomoci nežiadame, naše cesty, pane Jehlička, sa už navždy rozišli.*“<sup>133</sup> Autor teda poslal Jehličkovi jednoznačný odkaz, že ČSR je teraz jedinou vlast'ou vhodnou pre Slovákov a s Maďarmi, ich tisícročnými väzňami, nechcú už nikdy mať nič spoločné.

Aj Albert Apponyi, jeden z najagilnejších predstaviteľov maďarizačnej politiky v Uhorsku, si svojimi aktivitami vyslúžil pozornosť slovenských periodík. V jednom príspevku sa dočítame, že ani trinásť mesiacov po vzniku ČSR sa maďarský národ nevzdával myšlienky opäť si pripojiť slovenské územie. Jedným z najaktívnejších zástancov idey obnovy Uhorska bol A. Apponyi. Autor článku pripomenul jeho činnosť v posledných rokoch existencie Uhorska, keď hlavným cieľom uhorskej vlády bolo pomáhať všetkým nemaďarským národom v Uhorsku. S vedomím, že národ svoje národnostné povedomie nadobúda aj v rámci vyučovacieho procesu, ak je v rodnom jazyku, uhorská vláda sa snažila odstrániť všetky nemaďarské školy. Pre Slovákov sa exekútorom tejto politiky stal Apponyi, autorom nazvaný „*líškou a lstivým hadom*“, ktorého rečnícky talent bol na vysokej úrovni, schopný neinformovaného presvedčiť o čomkoľvek.<sup>134</sup>

<sup>132</sup> FRIČ, Milan: Tomáš Garrique Masaryk. In: *Slovenský učiteľ*, I., 1920, č. 1, s. 39

<sup>133</sup> ĽUDOMIL: Prečo sa stal Jehlička vlastizradcom?. In: *Slovák*, II., 1920, č. 2, s. 2

<sup>134</sup> Albert Apponyi. In: *Slovenská vlasť*, I., 1919, č. 37, s. 2

Vo veľmi podobnom duchu sa niesol aj ďalší článok o tomto maďarskom politikovi. Ján Krasko v ňom čitateľov vyzýval, aby robili všetko pre to, aby sa na činnosť Apponyiho a vplyv jeho politiky nikdy nezabudlo:

*„My ale nikdy nezabudnime na Apponyiho. Nech žije vždy jeho pamiatka v našich srdciach. Nech aj o viac sto rokov vedia naše deti, že boli časy, keď sa slovenské deti maďarsky učili v školách a bili ich, keď nevedeli mondokovať, že Apponyi bol ten prekliaty minister, čo to nariadil. My starí sa zas to naučme, že veru Maďari ostali pri starej politike, pri starom Apponyimu, pri starom vo všetkom.“*<sup>135</sup>

Obraz života, práce a snaženia kňazov v posledných rokoch Uhorska nám ponúka príspevok Štefana Mnoheľa, ktorý vznikol pri úmrtí katolíckeho kňaza Martina Kollára začiatkom roka 1919. František Víťazoslav Sasinek, Andrej Kmet', František Richard Osvald i Martin Kollár boli pre autora „stĺpmi katolicizmu a vestálkami národného ohňa“ v ťaživom období slovenského národa na konci 19. storočia. Práve v tomto období, keď sa maďarizácia dostávala čoraz viac do kostolov, škôl, ale aj do bežného života, boli títo štyria muži vykresľovaní ako ochrancovia slovenského národného povedomia. Keď boli do kostolov dosadzovaní maďarskí kňazi, Martin Kollár bol jedným z tých, ktorí perom i slovom zastávali slovenský národ: „*Horlivci za vieru i za národ stali sa nástrojmi v rukách Božích, a tým bol i nebohý Kollár.*“<sup>136</sup>

Trestný zákonník z konca pôsobenia uhorskej vlády, nám predstavil príspevok o istom Andrejovi Murgašovi. Ten po vypuknutí prvej svetovej vojny protestoval proti odvádzaniu Slovákov na front. Murgaš tvrdil, že aj keď sa Slováci z frontu vrátia ako víťazi, nič im to neprinesie. Nedostanú za to žiadne zásluhy, zostanú bezprávnymi a uhorská vláda sa im za služby ničím neodvdáči. Svoje idey odvodil z dovtedajšieho zaobchádzania uhorskej vlády so Slováckmi na bojiskách, na ktoré ich posielali. Za tieto poburujúce slová si Murgaš vyslúžil väzenie, v ktorom zotrval až do konca vojny. Autor príspevku trestné právo posledných rokov bývalého Uhorska zhrnul slovami:

*„Preto sme boli spútani na duchu a citoch, aby sme sa neopovážili ani myslieť o našich krivdách, ani nevôľu našu prejaviť. Bol to dereš pre nás v trestnej knižke obsažený a hajdúkom palicujúcim bol vždy štátny žalobník, súdne stolice mali okrem toho vždy tajné nariadenie každého odsúdiť, kto sa opovážil nad krivdou cítenou sa žalovať, nespokojným byť.“*<sup>137</sup>

<sup>135</sup> KRASKO, Ján: Apponyi. In: *Slovensko*, III., 1920, č. 9, s. 1

<sup>136</sup> MNOHEĽ, Štefan: †Martin Kollár. In: *Slovák*, I., 1919, č. 5, s. 2

<sup>137</sup> POZOROVATEĽ: 83 ročný väzeň za slovenskú pravdu. In: *Slovák*, I., 1919, č. 25, s. 1

### 3.6 Obraz Uhorska v rámci porovnávania minulosti i ideami o budúcnosti Slovákov

Minulosť v sledovaných príspevkoch predstavovala obdobie pred rokom 1918, teda obdobie existencie Uhorska. Jej porovnávaním s vtedajšou situáciou sa istou mierou venovali aj predchádzajúce analyzované články, hoci to nebol ich primárny zámer. V nasledujúcich skúmaných príspevkoch však konfrontácia minulosti s prítomnosťou a s ideami o budúcnosti Slovákov v ČSR bola ich ťažiskom.

Najmarkantnejšie sa zmenila úloha a postavenie žien v spoločnosti. O progrese, ktorým si od vzniku ČSR ženy prešli, písala Elena Marothy Šoltésová v ženskom časopise *Živena*, v tlačovom orgáne rovnomenného spolku. Vo svojom článku pripomenula, že v Uhorsku bola žena vnímaná ako tá, čo patrí výlučne do domácnosti. Po vzniku ČSR jej však pribudli nové úlohy, keď mohla začať pracovať v úradoch, podnikat', či venovať sa samostatnej práci.<sup>138</sup> O volebnom práve pridelenom po vzniku ČSR aj ženám, sme už písali v druhej kapitole.

Od začiatku roku 1920 sa v slovenských periodikách začali množiť články so skeptickými vyhlídkami do budúcnosti. Prvotné nadšenie zo získanej slobody už vyprchalo a autori príspevkov sa začali pozerat' na realitu triezvejším pohľadom. Jedným z periodík robotníctva na Slovensku bol *Kovorobotník*, na ktorého stránkach sa taktiež objavili príspevky zamerané na otázky budúcnosti. Gusto Slezák sa vo svojom príspevku zamerail na robotníkov ako spoločenskú vrstvu a jej postavenie v Uhorsku. Podľa jeho slov „ľud náš za maďarského režimu bol utláčaný, nemal školy, ani časopisy, ani knihy.“<sup>139</sup> Autor však aj v roku 1920 videl isté podobnosti s dobou minulou. Najviac mu prekážala cenzúra uvalená na časopisy a myslel si, že „páni žiadajú úplné zotročenie proletariátu“. Preto si nevedel zodpovedať otázku, ako sa bude v budúcnosti vyvíjať slovenské robotníctvo, keď to čo im spôsobovali maďarskí politici v Uhorsku, sa im dialo aj v roku 1920 v ČSR. Iný neznámy autor si tiež kládol otázku týkajúcu sa budúcnosti slovenského národa:

„Sme opäť tak ďaleko, že volá sa na národ: Vydržať! Tak isto, ako to robila bývalá absolutistická vláda násilným spôsobom na chudobných vrstvách obyvateľstva zvláštne robotníctva, tak isto sa volá ku svedomiu národa i dnes že: Vydržať! Potiaľto nás doniesla láska kapitalistov, fabrikantov a keťasov!“<sup>140</sup>

<sup>138</sup> ŠOLTÉSOVÁ, M. Elena: Nové úlohy. In: *Živena*, X., 1919, č. 3, s. 50-52

<sup>139</sup> SLEZÁK, Gusto: Volakedy a dnes. In: *Kovorobotník*, II., 1920, č. 5, s. 18

<sup>140</sup> Dokiaľ ešte?. In: *Kovorobotník*, II., 1920, č. 5, s. 1

Očakávaní aké mali Slováci pri vstupe do ČSR boli zhrnuté v periodiku *Slovák*. Po tisícročnej neslobode slovenského národa očakávali jeho príslušníci v novom štáte, že začnú žiť ozaj slobodne, bez útrap, s právami a tradíciami. Silnejší mal bezzištné pomáhať slabšiemu, jeden národ mal si ctiť a rešpektovať ten druhý, bez vzájomného obmedzovania či podceňovania. Podľa slov autora však realita bola iná, nie tak ideálna ako si predstavovali a z budúcnosti mal zmiešané pocity.<sup>141</sup>

Reakciou na vyššie uvedené príspevky bol článok v *Republikánovi*. Jeho autor prirovnal čas, ktorý slovenský národ strávil v Uhorsku k žaláru, v ktorom nevideli Slováci ani lúč svetla. Preto teraz nevedia dobre reagovať na „*slnko a slobodu*“ a všetko je pre nich nové. Aj v tomto videl príčinu toho, prečo niektorí Slováci videli budúcnosť skepticky.<sup>142</sup>

Novoročný príhovor Vavra Šrobára v periodiku *Hor sa!* bol orientovaný na čitateľov so zámerom povzbudiť ich a pripomenúť im, že ich budúcnosť, sloboda a život je výlučne v ich rukách. A tiež veril, že už nikdy sa nedajú Slováci zlákať maďarskou politikou a ich sľubmi, pretože už raz „*maďarské panstvo*“ priviedlo slovenský národ do záhuby. „*Maďari nám nemajú čo dať, nemajú nám čo sľubovať, nemajú nás čím lákať, lebo všetko, čoho potrebujeme k svojmu národnému a štátnemu životu, toho všetkého máme vo zvrchovanej miere a bude záležať len n nás.*“<sup>143</sup>

V podobnom duchu sa niesol aj ďalší článok v tom istom periodiku, ktorý vyzýval Slovákov s *Hor sa!* Hlavné bolo, aby nesklonili hlavu, tak ako tomu bolo v Uhorsku, ale pozerali sa priamo pred seba so zdvihnutým zrakom a šli za svojim cieľom. V tomto prístupe videl autor úspech slovenského národa ako súčasť ČSR.<sup>144</sup>

Prognózy budúcnosti slovenského národa v ČSR boli prezentované i v budapeštianskom *Slovenskom národe*. Predpokladal, že Slováci onedlho po vzniku ČSR začnú český národ nenávidieť, pretože len malá časť slovenských politikov sa chcela s nimi spojiť do nového štátu. Slovenský ľud naopak „*pred svetovou vojnou v tichosti nažíval v dobrom priateľstve s Maďarmi.*“<sup>145</sup> Odrhnutie Slovákov od Maďarov bola podľa tohto článku práca podplatených agitátorov, ktorí rozprúdili nepokoje medzi obyvateľmi bývalého Uhorska. Nebyť nich, slovenský národ by podľa autora dodnes žil v pokoji spolu s Maďarmi v spoločnom štáte.

<sup>141</sup> Za šťastnejšie Slovensko. In: *Slovák*, II., 1920, č. 20, s. 1

<sup>142</sup> OLEŠ: K láske vlastného národa. In: *Republikán*, II., 1920, č. 3, s. 2

<sup>143</sup> Novoročná reč ministra Šrobára. In: *Hor sa!*, II., 1920, č. 3, s. 2

<sup>144</sup> ROSOL, E. K.: *Hor sa!*. In: *Hor sa!*, II., 1920, č. 1-2, s. 1

<sup>145</sup> Slovenská otázka. In: *Slovenský národ*, I., 1919, č. 8, s. 3

Budúcnosť slovenského národa, ale v nepolitickom pojatí prezentoval príspevok uverejnený v *Živene*. Išlo v podstate o reportáž z prednášky dr. Alice Masarzkovej, ktorá hovorila o sociálnej starostlivosti a hygiene v ČSR. Podľa jej slov si Slováci priniesli z Uhorska mnohé dlhy a krivdy, ktoré im maďarský národ zanechal. A práve v oblasti sociálnej, ale aj iných oblastiach každodenného života sa Slováci museli usilovať o napredovanie a zlepšenie.<sup>146</sup>

Krátko pred voľbami v apríli 1920 bol v periodiku *Hlas ľudu* zverejnený manifest československej sociálno-demokratickej strany robotníckej. Hlásal, že najdôležitejšia zmena, ktorú priniesol vznik ČSR bol odchod slovenského národa zo stredovekej feudálnej tyranie a jeho nový život v demokratickej ČSR: „Z trosák národného hospodárstva a neprehľadných šibeníc, na ktorých ukrižovaná bola ľudskosť a mravnosť, kultúra a civilizácia, prebýja sa zúfalou námahou nový život.“<sup>147</sup> Nový život videli práve v demokratickom systéme, ktorý sa v ČSR rozvíjal.

Z uvedených článkov môžeme konštatovať, že v prvých mesiacoch po vzniku ČSR pretrvávala medzi prevažnou väčšinou autorov jednotlivých príspevkov eufória z jej vzniku a viery v lepšiu budúcnosť, a to v oblasti školstva, hospodárstva, kultúry a najmä politiky. Aj napriek tomu, že pohľad na ČSR bol postupujúcim časom triezvejší v prevažnej väčšine sa názor na Uhorsko nezmenil. V podstate až do podpísania Trianonskej mierovej zmluvy zostal obraz Uhorska nezmenený. Zostával teda negatívny a odsudzujúci. Výnimkou boli len slovensky písané periodiká rozširované z Maďarska, ktoré však tvorili malé percento periodík na Slovensku.

---

<sup>146</sup> Prednáška dr. Alice Masarzkovej v Martine 1.2. 1920 v dvorane „Domu“. In: *Živena*, X., 1920, č. 7-8, s. 132-135

<sup>147</sup> Manifest Československej sociálno-demokratickej strany robotníckej na Slovensku. In: *Hlas ľudu*, II., 1920, č. 15, s. 1

## ZÁVER

Rozpadom Uhorska nastala pre Slovákov nová etapa ich života. Demokraticizácia politického systému priniesla mnohé zmeny či už do politicko-spoločenského, ale aj každodenného života. Slovenská žurnalistika sa po vzniku ČSR začala rozvíjať, čím pribudlo množstvo periodík. Tým sa rozšírili i možnosti pre autorov vyjadrovať svoje myšlienky, pocity a názory na rôzne témy. Popri témach reagujúcich na udalosti v sledovanom období prvých troch rokov existencie ČSR, reagovali články i na dobu minulú, teda na Uhorsko. Tým autori jednotlivých článkov vytvárali obraz zachytávajúci politiku, kultúru, ale i každodenný život Slovákov v ňom.

Cieľom diplomovej práce bolo zachytiť obraz Uhorska na základe analýzy článkov zo slovenských politických, spoločenských, kultúrnych, hospodárskych, odborových, či vzdelávacích novín, a tým aj opisy a postoje ich autorov k tomu zanikajúcemu štátnemu útvaru. Diplomová práca zachytáva postoje dvadsiatich ôsmich dostupných periodík, a nimi vytvorený obraz na Uhorsko v období, ktoré pre Slovákov znamenalo neistotu, teda od vzniku ČSR až do podpísania Trianonskej mierovej zmluvy.

V práci analyzované novinové články mali rôzny charakter. Najpočetnejšiu skupinu tvorili články reagujúce na istú udalosť prebiehajúcu práve v rokoch 1918 – 1920. Časť z príspevkov predstavovali tiež rôzne príhovory, manifesty, alebo články písané na tému, ktorej zámerom bolo hodnotenie minulosti.

Každý zo skúmaných článkov istým spôsobom reagoval na Uhorsko, alebo na život Slovákov v ňom. Tým sa vytváral obraz vykresľujúci Uhorsko či už v pozitívnom, negatívnom, alebo neutrálnom svetle. Prevažná väčšina článkov prezentovala Uhorsko negatívne, pozitívny postoj k nemu zaujali napríklad budapeštianske periodiká *Slovenské noviny* a *Slovenský národ*, ktoré boli expedované na Slovensko. Články neutrálne sa objavili sporadicky a v rôznych periodikách.

Najviac rozšíreným obrazným pomenovaním pre Uhorsko bolo väzenie, alebo žalár, v ktorom bol slovenský národ uväznený dlhých tisíc rokov, a kde Slováci ako otroci pracovali pre svojich trýzniteľov. Tento obraz o Uhorsku bol vytváraný predovšetkým v prvých mesiacoch po vzniku ČSR, keď boli autori analyzovaných článkov naplnení eufóriou zo vzniku novej republiky. Dejiny Slovákov v Uhorsku boli v mnohých článkoch prezentované ako tisícročné jarmo, ktoré z nich v roku 1918 konečne opadlo.

Najfrekvencovanejšou témou, ktorou sa jednotlivé skúmané príspevky zaoberali bol život slovenského národa v Uhorsku, jeho podmienky a možnosti na život. Mnoho príspevkov zobrazovalo úlohu školstva v posledných rokoch existencie Uhorska, ale aj obraz volieb v Uhorsku a úlohu Slovákov v nich.

Keďže v skúmanom období existovala ešte možnosť opätovného návratu Slovákov do spoločného štátu s maďarským národom mnohé články sa vyjadrili i k tejto alternatíve. Všetky periodiká, okrem dvoch spomínaných promaďarsky orientovaných vychádzajúcich v Budapešti, sa vyjadrili k tejto možnosti odmietavo, s častým vyhlásením o navždy zakorenenej nedôvere voči Maďarom. Ich dôvera v lepšiu, slobodnejšiu a šťastnejšiu budúcnosť v ČSR bola v prvých mesiacoch po zániku Uhorsku veľmi silná. Postupne už vo svojich vyjadreniach autori neboli až tak nadšení a plní eufórie, ale od svojho odmietavého stanoviska neupustili. Začali sa však kritickejšie stavať k vidine budúcnosti Slovákov v ČSR. V oblasti hospodárstva, ale aj politiky porovnávali svoje očakávania pri vstupe do novej republiky s reálnou situáciou. Ich postoj k Uhorsku zostal však aj naďalej negatívny.

Vytváraný obraz o Uhorsku bol negatívny i v mnohých iných rovinách ako napríklad v oblasti hospodárstva, kultúry, ale najmä v oblasti politického života a prístupu uhorskej vlády k nemaďarským národom žijúcim v Uhorsku.

Povedomie o Uhorsku vytvárané medzi slovenskými čitateľmi bolo teda v prevažnej väčšine negatívne a prezentované ako väzenie, z ktorého sa Slovákom podarilo vyslobodiť.

## ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

### A) Knižné publikácie

BENČKO, Ján a kol.: *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II*. Bratislava : Národné literárne centrum, 1998. 591 s. ISBN: 80-88878-48-9

DARMO, Jozef: *Slovenská žurnalistika 2*. Martin : Matica slovenská, 1966. 576 s.

FERENČUHOVÁ, Bohumila – ZEMKO, Milan: *V medzivojnovom Československu 1918 - 1939*. Bratislava : VEDA, 2012. 542 s. ISBN: 978-80-224-1199-8

KAMENEC, Ivan: *Spoločnosť – politiky – historiografia. Pokrivené (?) zrkadlo dejín slovenskej spoločnosti v dvadsiatom storočí*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2009. 265 s. ISBN: 978-80-89396-02-3

KOVÁČ, Dušan: *Dejiny Slovenska*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 1998. 401 s. ISBN: 978-80-7106-899-0

KROPILÁK, Miroslav a kol.: *Dejiny Slovenska V*. Bratislava : VEDA, 1985. 612 s.

LIPTÁK, Ľubomír: *Politické strany na Slovensku 1860-1989*. Bratislava : ARCHA, 1992. 312 s. ISBN: 80-7115-029-0

OTČENÁŠOVÁ, Slávka: *Schválená minulosť. Kolektívna identita v československých a slovenských učebniciach dejepisu (1918 – 1989)*. Košice : FF UJPŠ, 2010. 160 s. ISBN: 978-80-70-97-844-3

ROGUĽOVÁ, Jaroslava a kol.: *Od osmičky k osmičke. Premeny slovenskej spoločnosti v rokoch 1918 - 1938*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2009. 224 s. ISBN: 978-80-970060-4-4

RUTTKAY, Fraňo: *Dějiny československé žurnalistiky. II. díl Slovenský periodický tisk do r. 1918*. Praha : Novinář, 1984. 215 s.

### B) Články v časopisoch

MAGDOLENOVÁ, Anna: Slovenské školstvo v prvých poprevratových rokoch. In: *Historický časopis*, 1981, roč. 29. s. 482-505.

MICHELA, Miroslav: Plány slovenskej autonómie v politike Maďarska 1918 - 1920.  
In: *Historický časopis*, 2009, roč. 57. s. 271-297.

ŠVORC, Peter: Prouhorské integračné snahy na území Slovenska na konci roku 1918.  
In: *Historický časopis*, 1999, roč. 47. s. 44-55

### **C) Dobová tlač**

*Hlas ľudu*, 1920

*Hor sa!*, 1920

*Hospodársky obzor*, 1919

*Katolícke hlasy*, 1920

*Kovorobotník*, 1919, 1920

*Mladé Slovensko*, 1920

*Národné noviny*, 1918, 1919

*Osveta*, 1919

*Priekopník*, 1919, 1920

*Republikán*, 1919, 1920

*Robotnícke noviny*, 1919, 1920

*Sloboda*, 1918

*Svornosť*, 1919

*Slovák*, 1919, 1920

*Slovenská škola*, 1920

*Slovenská vlasť*, 1919

*Slovenská žena*, 1920

*Slovenské noviny*, 1918

*Slovenské ľudové noviny*, 1920

*Slovensko*, 1920

*Slovenský denník*, 1918, 1919, 1920

*Slovenský národ*, 1920

*Slovenský remeselník*, 1919, 1920

*Slovenský týždenník*, 1918

*Slovenský učiteľ*, 1920

*Tatranský orol*, 1920

*Železničiar*, 1919

*Živena*, 1919